

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної
безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
«Антикорупційний суд у системі забезпечення національної безпеки»

Виконав студент II курсу, групи МНБ-21
Спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Рогашко Олександр Юрійович

Керівник – доктор юридичних наук, доцент
кафедри національної безпеки та політології

Романов Микола Степанович

Рецензент – полковник, кандидат юридичних
наук, начальник відділу управління СБУ в
Хмельницькій області

Тарас Садовник

Острог, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЮРИСДИКЦІЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Юридичні аспекти діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні	9
1.2. Зміст та особливості адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду	18
<i>Висновки до розділу 1</i>	28
РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В РАМКАХ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	31
2.1. Концептуальні основи формування системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду	31
2.2. Антикорупційний суд у боротьбі з корупцією крізь призму теорії національної безпеки	42
<i>Висновки до розділу 2</i>	56
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ	59
3.1. Правові проблеми забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом	59
3.2. Протидія корупції Вищим антикорупційним судом як структурна складова національної безпеки України	66
<i>Висновки до розділу 3</i>	78
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному глобалізаційному світі національна безпека виступає основою будь-якого суспільства, нації чи країни. На сучасному етапі функціонування держави найважливішим критерієм її ефективності є рівень корупції, тому при розробці пріоритетних напрямків модернізації системи політичного управління обов'язково плануються заходи боротьби з нею. За сучасних реалій української держави корупція становить одну із найбільших основних інституційних загроз.

Україна вже здійснила перші кроки масштабних антикорупційних реформ, важливою складовою частиною яких стало створення нової інституційної системи запобігання корупції в Україні. Тому створення Вищого антикорупційного суду в Україні розцінюється західними експертами як найбільш ефективна форма боротьби з корупцією в державному правовому полі.

Діяльність Вищого антикорупційного суду України спрямована саме на здійснення правосуддя з метою захисту держави, суспільства чи конкретної особи від корупційних та інших злочинів. Доведено, що корупція – це пряма загроза національній безпеці, оскільки вона руйнує фінансову систему та довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси через використання посади для власного збагачення.

Досліджувана проблема є значущою, оскільки важливість беззаперечного подолання корупції обумовлюється тим, що вона за ефектом ланцюгової реакції породжує цілий спектр системних загроз національній безпеці: підриває верховенство права й основи державного управління, мораль суспільства, стабільність демократичних процесів, порушує принципи рівності та соціальної справедливості, породжує латентну монополізацію ринку й підриває правові основи вільної, добросовісної конкуренції, призводить до перекосів в оптимальному поєднанні методів

адміністративного регулювання й ринкового саморегулювання на всіх рівнях влади та управління.

Теоретична актуальність дослідження обумовлена необхідністю побудови цілісної моделі аналізу сучасного стану протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України компетенцією Вищого антикорупційного суду як одного цілого в державній структурі та висвітленню проблем функціонування ВАКС в системі забезпечення національної безпеки України. В даний час в політології та правничих науках накопичено безліч різномірних даних і запропоновано цілий ряд аналітичних показників щодо прогнозування діяльності ВАКС та його юрисдикції в Україні, що вносять вклад в дослідження проблематики забезпечення антикорупційним судом національної безпеки України.

Слід визнати, що розвитку вітчизняних досліджень діяльності Вищого антикорупційного суду України перешкоджає відсутність надійного аналітичного інструментарію, заснованого на сучасних теоретичних і практичних дослідженнях впливу роботи Вищого антикорупційного суду України на національну безпеку.

Поширення корупції у державі завдає значної шкоди всій системі її управління. Робота ВАКС є однією з найактуальніших соціальних потреб сьогодення, оскільки зниження рівня корупції є складним, проте пріоритетним завданням для України зокрема, де явище корупції виступає реальним, а не потенційним чинником загрози національній безпеці країни. Все це свідчить про теоретичну та практичну актуальність вивчення явища корупції як чинника загрози національній безпеці сучасної України, аналізу сучасного стану діяльності та проблеми функціонування антикорупційного суду в системі забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі розвитку політології та правознавства і в цілях практичного використання цих даних в вітчизняних освітніх і політологічних середовищах.

Стан наукової розробки теми. Правовий статус Вищого антикорупційного суду досліджував В.В. Сухонос. Теоретичні аспекти юрисдикцій Вищого антикорупційного суду в Україні досліджували зокрема Д. Гвоздецький, О. Дудоров, М. Корнієнко, І. Коруля, М. Мельник, М. Погорецький, А. Селіванов, Є. Скулиш та ін. Окремі аспекти проблеми створення вищих спеціалізованих судів в Україні та конституційно-правового статусу ВАКС уже досліджували: О.О. Косиця, І.Ю. Мірошников, Б. Прокопів, К.В. Ростовська, П.А. Рудик, В.М. Трепак, Н.К. Шаптала. Никитюк Я.І. досліджував причини створення Вищого антикорупційного суду України та структурно-організаційні засади діяльності Вищого антикорупційного суду. М.Стефенсон та С.Шютте вперше провели комплексне дослідження існуючих антикорупційних спеціалізованих судів. Лапкін А.В. охарактеризував проблеми створення Вищого антикорупційного суду в Україні. С. Шютте здійснив класифікацію спеціалізованих антикорупційних судів, прийнявши за критерій поділу їх місце у суддівській ієрархії та ступінь автономності.

Зубкова Л.А. досліджувала сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. Дралюк І.В. у своїх працях розглядає корупцію як загрозу національній безпеці України. Швидкий Я.Ю. вивчав особливості протидії корупції в системі забезпечення Національної безпеки. Хилько О. Л. розглядав теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення

Загальні та окремі проблеми національної безпеки знайшли відображення в наукових працях таких вчених, як А. Біденко, В.П. Буравльов, В.В. Гетьман, В. Горбулін, О. Дзьобань, А. Качинський, В. Ліпкан, Н.Р. Нижник, Г.Р. Ситник, А. Семенченко, І. Шаблінський та ін. Ліпкан В.А. досліджував поняття системи забезпечення національної безпеки України та поняття національної і міжнародної безпеки.

Мета роботи: теоретично та практично проаналізувати та дослідити діяльність Вищого антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки.

Поставлена мета передбачає дослідження наступних наукових **завдань**:

- дослідити юридичні особливості, зміст та властивості адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду;
- проаналізувати концептуальні основи формування системи забезпечення національної безпеки;
- здійснити аналіз феномену корупції в теорії національної безпеки;
- дослідити правові проблеми забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом;
- дослідити особливості протидії корупції Вищим антикорупційним судом як структурною складовою національної безпеки України;
- проаналізувати проблеми функціонування антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України.

Об'єктом дослідження є Вищий антикорупційний суд України.

Предметом дослідження система, методи та механізми, структура, чинники та умови здійснення забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом України.

Хронологічні рамки дослідження становлять від початку створення Вищого антикорупційного суду України (2018 рік) до 2022 року.

Методи дослідження становлять: описовий метод, аналіз політики та синтез наявної дослідницької бази, творче осмислення, критична оцінка та переосмислення, обробка та аналіз даних. Методологічну основу роботи складають основні принципи теоретичного та практичного аналізу, а також системний, порівняльний, історичний, пізнавальний підходи. В межах історичного підходу вивчався процес становлення Вищого антикорупційного суду в Україні. Згідно з термінологічним принципом було дано визначення основним поняттям, що були використані в роботі. Системний підхід дозволив цілісно відобразити процес діяльності ВАКС та його вплив на захист національної безпеки в Україні, з'ясувати правові проблеми забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом та проблеми

функціонування антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України.

Наукова новизна. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що магістерська робота є одним з перших досліджень статусу Вищих антикорупційних судів у системі забезпечення національної безпеки в Україні. Було здійснено авторську спробу цілісного підходу до визначення сучасного стану досліджень особливостей діяльності Вищого антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України. Наукове дослідження спрямовано не лише на аналіз виключно особливостей діяльності Вищого антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України, але й більш широкі відхилення, такі, як аналіз юридичних особливостей, змісту та властивостей адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду, його концептуальні основи у формуванні системи забезпечення національної безпеки; дослідження феномену корупції в теорії національної безпеки; з'ясування правових проблем забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом; виокремлення особливостей протидії корупції Вищим антикорупційним судом як структурної складової національної безпеки України та аналіз проблеми функціонування антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України, що на науковому рівні в Україні було досліджено та проаналізовано вперше.

Практичне значення. Запропоновано аналітичний підхід визначення впливу і якості роботи Вищого антикорупційного суду на національну безпеку України. Виділено теоретичні аспекти юрисдикції Вищого антикорупційного суду в Україні, його юридичну діяльність, складові проблеми реалізації забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом України крізь аналіз сучасного стану протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки України. Зважаючи на актуальність теми в галузі політології та правознавства, наукові дослідження можуть бути використані у

подальших дослідженнях суміжних тем та створення наукового комплексу для студентів і викладачів в рамках обраної проблематики.

Матеріали роботи також можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців в системі вищої та додаткової освіти; огляд сучасних уявлень і досліджень, присвячених діяльності антикорупційних судів за кордоном дозволить підтримувати зміст праці на сучасному науковому рівні для подальшого опрацювання теми. Матеріали і висновки дослідження можуть бути використані у навчальних посібниках та у плануванні навчального матеріалу для занять у ВНЗ.

Структура. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 89 позицій та додатків. Основного тексту складає 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЮРИСДИКЦІЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

1.1. Юридичні аспекти діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні

Корупція як негативне соціальне явище є злочинною дією посадових осіб у сфері політики, державного управління, судочинства, бізнесу та інших видів діяльності. Вона проявляється в отриманні хабара, зловживанні повноваженнями, службовому підробленні, провокації хабара або комерційного підкупу тощо [25, 63].

З того часу як Україна здобула свою незалежність у 1991 році, вона продовжує страждати від всеохоплюючої корупції. У сучасній Україні корупція переросла з проблеми у системну загрозу національній безпеці країни. Деструктивний вплив на економічний сектор державної політики перешкоджає реалізації конституційних прав українців, встановлення демократичної ринкової економіки з мінімальним втручанням у неї органів структури державної влади. Такі наслідки породжують масове порушення законодавства та відсутність стабільності законності та правопорядку, суперечить основам конституційного ладу нашої держави. Перед державою стоїть серйозне завдання – проведення наполегливої та принципової політики боротьби з цим явищем. Актуальність антикорупційної політики незаперечна і підтверджується нинішньою ситуацією, а також високою науковою зацікавленістю щодо даної проблеми.

Феномен корупційної війни показує, що коріння її в окремих випадках слід шукати у міждержавних відносинах. Корупція є сильним чинником суспільної дезорганізації, соціальної дисгармонії. При досягненні певного рівня поширеності вона стає загрозою національній безпеці. В контексті загрози національним інтересам, то вони у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначені як «наявні та потенційно можливі

явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України» [12]. З огляду на складність протидії корупції, її масштабність поширення та надзвичайну різноманітність проявів, цей феномен постає як безпосередня загроза національній безпеці. В контексті вияву та дослідження корупції, як особливого феномену загрози національній безпеці України постає питання вивчення діяльності антикорупційного суду у системі здійснення забезпечення національної безпеки. З урахуванням викладених обставин, варто зауважити, що існуюче розуміння механізму запобігання та протидії корупції фахівцями з різних наук характеризується відсутністю єдності концептуальних підходів щодо його поняття, сутності та складових елементів (структури), їх фрагментарністю і непослідовністю та, як правило, суперечливістю та спрощенням. Прямі та інституційні заходи протидії корупції Вищим антикорупційним судом України зосереджені на використанні антикорупційних можливостей судів, розповсюдження практики застосування цивільних позовів держави проти конкретних чиновників, зосередження зусиль на протидії корупційним проявам з боку високопоставлених посадових осіб (викриття корупційних мереж). Нагальною є потреба у виробленні узгоджених на рівні державних органів влади правоохоронних відомств заходів реагування на корупцію, в тому числі й в межах механізмів здійснення заходів щодо безпеки Вищим антикорупційним судом України.

Корупція в Україні є сильним чинником суспільної дезорганізації, соціальної дисгармонії. При досягненні певного рівня поширеності вона стає загрозою національній безпеці. Цей феномен має високу живучість у пристосуванні до антикорупційних впливів – пристосовність, яка формує багато ступенів захисту щодо правових заходів. Водночас, подальший розвиток протидії корупції в системі забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом потребує розробки та наукового обґрунтування організаційно-правових, інформаційно-аналітичних засад в

сучасних умовах, що зумовило вибір теми, мету та завдання наукового дослідження [32].

На першому етапі самостійного розвитку України питання боротьби із корупцією регулювалися нормативними правовими актами ще радянського періоду. Лише 5 жовтня 1995 р. був прийнятий в дію закон «Про боротьбу з корупцією», який ухвалила Верховна рада України. Він став першим антикорупційним правовим актом незалежної України. У наступні роки до нього вносилися численні зміни та доповнення. Однак після ратифікації Україною міжнародних конвенцій щодо боротьби з корупцією стала очевидною його недієздатність. Тому 11 червня 2009 р. Верховна рада скасувала цей закон і одночасно ухвалила пакет антикорупційних законів, головним серед яких був Закон «Про основи запобігання та протидії корупції». Крім того, передбачалося розробити та ввести з 1 січня 2011 р. чинний новий закон «Про боротьбу з корупцією» [36, 34-66].

Однак президент В. Янукович не підписав відповідний указ, і на той момент Україна фактично залишилася без жодного законодавчого акту, спрямованого на боротьбу з корупцією. До того ж у зв'язку зі скороченням чисельності державного апарату на початку 2011 р. було скасовано антикорупційні органи, що діяли до того часу, а Національна антикорупційна стратегія, затверджена у жовтні 2010 р., практично не застосовувалася. Лише 7 квітня 2011 р. було прийнято Закон «Про основи запобігання та протидії корупції», який був введений в дію з 1 липня 2011 р. Наприкінці 2011 р. було також розроблено Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 рр., яка мала переважно декларативний характер.

Після Революції на Майдані 2014 року в Україні було розпочато всеосяжну інституційну реформу, яка передбачала створення чотирьох нових антикорупційних органів: (а) Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), до повноважень якого належить розслідування справ про корупцію на найвищому рівні; (б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП)

– незалежного підрозділу Генеральної прокуратури, який здійснює нагляд за розслідуваннями НАБУ та підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях НАБУ; (в) Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке адмініструє систему електронного декларування доходів і майна та бере участь у формуванні антикорупційної політики; і (г) Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА), на яке покладається функція повернення викрадених активів. Ці нові карні та слідчі органи виявились не такими успішними, як багато хто сподівався.

Для забезпечення ефективності та належного рівня вирішення поставленої задачі восени 2014 р. приймається низка нових законів: «Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про очищення влади», «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро», «Про прокуратуру», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодонабувачів юридичних осіб та публічних діячів» тощо. Впровадження прийнятих нових законів щодо запобігання та протидії корупції стали ефективним інструментом у боротьбі з незаконними діями [40, 93-100].

Прийнята Антикорупційна стратегія на 2014–2017 років передбачає врахування зауважень та пропозицій міжнародних інституцій щодо стану корупції та її поширеності. Відмітною рисою нинішньої стратегії є виділення зони ризиків у антикорупційній політиці держави та пропозиції щодо викорінення корупційних елементів у процесі державотворення [13]. Також ця Антикорупційна стратегія враховує недоліки попередніх. Зокрема, у документі є чітка структура, визначені конкретні напрямки реформи. Одним із таких напрямів є створення спеціалізованого самостійного органу з метою здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування в

кримінальних корупційних правопорушеннях – Національного антикорупційного бюро України.

В Україні суди загальної юрисдикції відомі своєю корумпованістю та вразливістю до політичного тиску; внаслідок надмірної завантаженості справами та розкиданості в межах країни, суддям може бути важко розглядати корупційні справи швидко, навіть коли вони діють добросовісно.

Через це українські активісти виступали за створення спеціалізованого антикорупційного суду, який повинен здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, забезпечувати кожному право на справедливий суд та дотримання інших прав і свобод. Саме таким органом всі вбачали Вищий антикорупційний суд, адже потрібно було долати проблеми корупції і верховенства які мали місце в країні.

Вищий антикорупційний суд повинен працювати для того, аби винні у скоєнні правопорушень були притягнуті до відповідальності, а жоден невинуватий не був засуджений. Саме тому проблеми нашої країни так потребували вирішення саме через цей орган.

7 червня 2018 року після тривалої політичної боротьби український парламент, Верховна Рада України, прийняв закон, яким було передбачено створення Вищого антикорупційного суду (ВАКС) [16]. Цей спеціалізований юридичний орган розпочав свою діяльність у вересні 2019 року. До юрисдикції ВАКС, яка поширюється на всю територію держави, належить розгляд справ про корупцію на найвищому рівні. Завданням Вищого антикорупційного суду є:

- здійснення правосуддя згідно визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту держави, суспільства, особи від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів;
- контроль над дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [23].

ВАКС складається з суду першої інстанції та Апеляційної палати. До його складу входять 38 суддів. Слідчі судді мають такі повноваження: здійснення у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. До компетенції колегій належить – розгляд кримінальних проваджень на стадії досудового розслідування по суті. Апеляційна палата переглядає судові рішення слідчих суддів та суду першої інстанції. В Апеляційній палаті ВАКС передбачено 12 посад суддів, але на цей час є лише 11 суддів, оскільки один із 12 призначених суддів відмовився від зайняття посади [19]. (див. табл.1., табл.2)

Суд першої інстанції	
<i>27 суддів</i>	
9 слідчих суддів	6 колегій по 3 судді в кожній

Таблиця 1. Структура ВАКС

Апеляційна палата	
<i>11 суддів (4 колегії)</i>	

Таблиця 2. Структура апеляційної палати [24]

Згідно з ч.1 ст.1, ст.3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [19].

Вищий антикорупційний суд, як і всі суди системи судоустрою України повинен здійснювати правосуддя, а також здійснювати судовий контроль у визначених категоріях справ. Вищий антикорупційний суд виконує такі завдання: 1) здійснює законне, неупереджене, незалежне, справедливе та об'єктивне правосуддя щодо спеціальних категорій справ, що пов'язані з корупцією; 2) захищає права, свободи та законні інтереси осіб в суспільстві від корупційних правопорушень; 3) здійснює судовий контроль за дотримання вимог законодавства та процесуальних засад; 4) проводить антикорупційну політику шляхом захисту та відновлення прав, свобод та законних інтересів осіб від негативних наслідків корупції через судовий процес; 5) гарантує наповнення бюджетної системи через судовопроцесуальний інструмент встановлення необґрунтованість активів та їх законне стягнення на користь держави; 6) забезпечує принцип спеціалізації системи судоустрою; 7) виконує інші завдання, що пов'язані із розвитком антикорупційної політики та функціонуванням судової влади в Україні [23].

Поняття «антикорупційний суд» у дослідженні Софі Шютте, старшого радника Антикорупційного ресурсного центру U4 (Норвегія) Інституту імені Крістіана Міхельсена, трактується як суд, судді, підрозділи суду чи трибуналу, які спеціалізуються в основному (але не виключно) на розгляді справ про корупцію. Ці суди в закордонних судових системах можуть включатися до системи загальних судів у вигляді судів першої інстанції, які мають пріоритетну юрисдикцію у справах про корупцію, або одноосібних суддів, уповноважених розглядати лише такі справи у місцевих судах загальної юрисдикції. Спеціалізовані суди (або квазісуди), як правило, діють на основі колегіальності, поряд з професійними суддями в них. До складу входять представники громадських організацій, асоціацій чи спеціалісти відповідної галузі. Трапляються змішані суди, що функціонують як суди першої інстанції під час розгляду справ про корупцію та як апеляційні суди – під час розгляду інших категорій справ, а також системи універсальних антикорупційних судів (посилання) [88].

Відповідно до ст. 1 ухваленого закону Вищий антикорупційний суд України (ВАКСУ) є постійно діючим спеціалізованим судом у системі судоустрою України (Закон України № 2447-VIII, 2018: ст. 212). Спочатку українськими законодавцями було обрано модель спеціалізованого антикорупційного суду, в рамках якої він утворюється як суд першої інстанції, а апеляційні скарги розглядаються у Верховному Суді. В даний час вона діє у семи країнах: це неупереджена судова інстанція, яка має розглядати справи про зловживання серед посадових осіб (депутатів парламенту, членів уряду, суддівського корпусу). Завданням постійно чинного Вищого спеціалізованого суду України є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом основ та процедур судочинства з метою здійснити захист держави, громадян, особистості від злочинів пов'язаних із корупцією та здійснення судового контролю за ходом досудового розслідування цих злочинів, контролю з дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні [19].

Як суд першої інстанції Вищий антикорупційний суд створюється для розгляду окремих злочинів категорій осіб (високопосадовців, які підозрюються та звинувачуються в корупції), розслідуваних Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) та спричинили збитки державі у розмірі понад 500 прожиткових мінімумів. Завданнями ВАКСУ також є аналіз даних судової статистики та вивчення виявлених закономірностей (Закон України № 2447-VIII, 2018: ст. 212) [19].

Закон передбачає порядок зайняття посади судді Вищого Антикорупційного суду (розд.3), особливості статусу суддів (розд.4) та забезпечення їх діяльності (розд.5), однак не містить порядку звільнення суддів та підстав дострокового звільнення їх із посади. З урахуванням вимог міжнародних організацій закордонні експерти будуть відігравати вирішальну роль у виборі суддів українського антикорупційного суду та мати можливість дискваліфікувати сумнівних кандидатів лише на етапі проведення конкурсу [19].

У Вищому антикорупційному суді створюється Апеляційна палата, яка має окремого голову, секретаріат, фінансування та приміщення (Закон України № 2447-VIII, 2018: ст. 212) [19].

Досліджуючи питання адміністративно-правового статусу ВАКС необхідно відмітити, що створення в Україні Вищого антикорупційного суду, як спеціалізованого суду, не є новелою для більшості європейських країн. Проте, незважаючи на викладене, в літературі все ж відсутня одностайна думка щодо визначення поняття «правовий статус Вищого антикорупційного суду». Більшість науковців акцентує увагу на тому, що адміністративно-правовий статус передбачає місце суб'єкта в системі державних органів, з урахуванням принципу «ієрархічності». Тобто, в їх розумінні, семантичне визначення категорії «статус» впливає із адміністративно-правових норм, які формують їх зміст. У цьому контексті варто погодитись із В.В. Сухоносом, який справедливо зазначає, що «категорія правового статусу Вищого антикорупційного суду, як і будь-якого іншого державного органу, може і повинна бути методологічною основою пізнання його природи, принципів організації, форм та методів діяльності, а також сприяти правильному розумінню сутності державного механізму як цілісної системи» [77, 45-60].

Отже, активний та ефективний період розвитку антикорупційного законодавства розпочався з 2014 р. У цей час нормативне забезпечення антикорупційної діяльності поповнилося рядом нормативних актів, які стали першочерговими у виконанні дій щодо запобігання та протидії корупції в Україні. Основними нормативними документами щодо регулювання діяльності антикорупційних органів є закони України «Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про очищення влади», «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро», «Про прокуратуру», Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції», міжнародні договори ратифіковані з Верховною Радою України тощо. Прийняття нової Антикорупційної стратегії дозволило створити нові

антикорупційні органи, передбачені вимогами та нормами Європейського Союзу щодо протидії корупції.

Правовий статус ВАКС та його місце в судовій системі визначені Конституцією України. Вищий антикорупційний суд України є невід'ємним елементом сучасної системи судоустрою, яка визначена Законом України «Про судоустрій і статус суддів». ВАКС є вищим спеціалізованим судом, утвореним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд», проект якого вніс до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя згідно визначених законом засад та процедур судочинства, метою яких є захист держави, суспільства, особи від корупційних і пов'язаних із ним злочинів та здійснення судового контролю щодо досудового розслідування подібних злочинів, з метою дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

1.2. Зміст та особливості адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду

З моменту створення Вищого антикорупційного суду, особливо важливим є ефективне адміністрування та якісна організація діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні. На результат роботи ВАКС покладено обов'язок забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, впровадження усіх ефективних механізмів протидії корупції як невідкладне проведення очищення влади на усіх рівнях, а також, що не менш важливо, підвищення рівня ефективності роботи судових органів у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції.

Сучасна наукова думка під адміністративно-правовим статусом розуміє правове положення, яке визначається шляхом закріплення у чинному законодавстві мети, завдань, функцій, предметів відання, повноважень,

гарантій діяльності та відповідальності, що дозволяє бути учасником правових відносин. Під правовим статусом Вищого антикорупційного суду розуміємо систему законодавчо закріплених принципів та норм, які визначають правові засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду України та визначають його у взаєминах із суспільством та державою. Базові елементи правового статусу Вищого антикорупційного суду, на нашу думку, доцільно розділити на три блоки: 1) загальні – коло елементів, що є спільними для всіх судових органів такого самого рівня: територія (округ), на якій діє такий суд, порядок створення, реорганізації, ліквідації таких судів, загальні функції, завдання суду та окремо його компетенція, а також статус суддів. Всі ці елементи відображені в спеціалізованому законі та Основному Законі України; 2) спеціальні – інстанційна спеціалізація аналізованих суб'єктів, що відрізняє їх від судових органів такого самого рівня, тобто повноваження суду щодо перегляду або вирішення корупційних спорів; 3) специфічні – сукупність закріплених адміністративною нормою засад та організаційно-функціональних правил діяльності Вищого антикорупційного суду, що розкривається: а) організаційно-структурною побудовою апарату суду – засади функціонування структурних частин апарату суду, їхні повноваження та компетенція, що в подальшому реалізовується персоніфікованими робітниками; б) специфікою діяльності працівників його апарату – правова природа обійманої посади та основні засади діяльності, в тому числі механізми призначення, звільнення, заохочення, взаємодії та відповідальності, а також їхні завдання, посадові обов'язки та права. Тільки в сукупності зазначені елементи можуть відтворити реальний адміністративно-правовий статус Вищого антикорупційного суду в системі судової влади [4, 111-115].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вищий спеціалізований суд: 1) здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом; 2) здійснює аналіз судової статистики, вивчає та узагальнює судову практику, здійснює інформування У Верховний Суд про результати узагальнення

судової практики; 3) виконує інші повноваження, передбачені законом [17].

Таким чином, на наш погляд, повноваження Вищого антикорупційного суду поділяються на: 1) спеціально-судові (безпосереднє здійснення правосуддя, аналіз та узагальнення судової практики); 2) адміністративні (формування забезпечення умов для здійснення правосуддя та реалізації інших нормативних засад законодавства про судову систему).

Що стосується спеціально-судових повноважень, тобто тих, якими законодавець наділяє безпосередньо Вищий антикорупційний суд, то відповідно до статті 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», Вищий антикорупційний суд наділений правом здійснювати правосуддя у кримінальних провадженнях до злочинів, які закон відносить до його юрисдикції (підсудності); також ВАКС здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, визначених процесуальним законом; ВАКС здійснює аналіз судової статистики, з'ясовує та вивчає судову практику кримінальних та інших проваджень, які підлягають під його підсудність [19].

Справами, які розглядає Вищий антикорупційний суд, зокрема, є:

- розкрадання державного майна шляхом зловживання службовим становищем;
- зловживання впливом, владою або службовим становищем;
- нецільове використання бюджетних коштів;
- надання кредитів або здійснення видатків бюджету без встановлених бюджетних призначень;
- пропозиція, надання чи отримання неправомірної вигоди службовою особою;
- підкуп аудитора, нотаріуса, оцінювача тощо;
- викрадення, пошкодження, привласнення вимагання документів, штампів печаток тощо шляхом зловживання службовим становищем;

- шляхом зловживання службовим становищем здійснення викрадення, вимагання, привласнення зброї, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів [23].

Судді Вищого антикорупційного суду розглядають кримінальні провадження щодо 23-х складів злочину, вчинених спеціальними суб'єктами, або якщо розмір заподіяної шкоди станом на 1 грудня 2019 складає понад 1 051 000 грн. Як правило, суд здійснює розгляд справ, за якими досудове розслідування здійснюється Національним антикорупційним бюро України під процесуальним керівництвом прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [23].

Адміністративні повноваження Вищого антикорупційного суду – це компетенційно-процесуальні можливості та юридичні обов'язки щодо формування та забезпечення умов для здійснення правосуддя суддями Вищого антикорупційного суду, регулювання внутрішньо-організаційних відносин, виконання адміністративно-судового контролю з метою гарантування захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у спеціально-судовому порядку від наслідків вчинення корупційних правопорушень [65, 127-129].

Адміністративно-правовий статус судді ВАКС набув закріплення у чинних нормативно-правових актах України. Законодавча закріпленість легітимізує адміністративно-правовий статус, надає йому визнання і захисту з боку держави, яка гарантує його. Як вбачається з положень статті 2 Закону «Про вищий антикорупційний суд» (Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», 2018), правову основу діяльності цього суду становлять Конституція України (Конституція України, 1996), Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (Закон України «Про судоустрій і статус суддів», 2016) та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [21].

Загалом, до адміністративних повноважень Вищого антикорупційного суду належить:

- здійснення судового контролю;

- здійснення заходів та дій, які пов'язані із правовим, фінансовим, організаційним та методологічним забезпеченням діяльності Вищого антикорупційного суду;
- проведення інформаційної та аналітичної роботи щодо публікації офіційних відомостей про функціональну діяльність суду;
- надання Вищим антикорупційним судом адміністративних послуг;
- здійснення внутрішньої координації та функціональної взаємодії з антикорупційними органами, іншими органами державної влади, судового врядування, судами системи судоустрою;
- здійснення внутрішньо-організаційного адміністрування в кадровій роботі Вищого антикорупційного суду;
- проведення внутрішнього аудиту;
- здійснення міжнародного співробітництва [80, 113-121].

Вищий антикорупційний суд здійснює розгляд кримінальних корупційних справ виключно як суд першої та апеляційної інстанції. Відтак, з наведеного випливає, що антикорупційний суд розглядає по суті ті ж справи, що й суди загальної юрисдикції. Проте, варто відмітити, що завданням Вищого антикорупційного суду є саме розгляд справ, пов'язаних з кримінальними правопорушеннями, які віднесені до відання Національного антикорупційного бюро. Системний аналіз норм чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що до підслідності детективів НАБУ належать лише справи щодо окремих категорій суб'єктів, якщо ж такий злочин вчинено чиновниками нижчого рангу – ця справа не підслідна НАБУ, а отже, буде підсудна до звичайних судів [80, 55-58].

До кримінальних справ, які підпадають під юрисдикцію ВАКС висуваються певні умови, і лише у випадку дотримання хоча б однієї з них, така справа може бути розглянута Вищим антикорупційним судом. Першою з таких умов є вчинення корупційного злочину особами, коло яких суворо визначено законом – пунктами 1-3 ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу. Це досить широке коло службових осіб, на яких покладено виконання

функції державного та місцевого спрямування, яких, умовно кажучи, можна віднести до категорії «вищі посадові особи». Друга умова для віднесення злочинів до юрисдикції Вищого антикорупційного суду – це, як уже зазначалося, випадки вчинення зазначеними посадовими особами злочинів, передбачених ст. 369, 369-2 КК України. І третя з умов – це вчинення будь-якого з вищеназваних двох груп злочинів, у встановленому законом, великому розмірі. Закон встановлює цей розмір, вказуючи, що справа буде віднесена до юрисдикції Вищого антикорупційного суду в разі, якщо предмет злочину або заподіяна ним шкода в 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб на момент скоєння злочину. Тобто, якщо службова особа не відноситься до категорій визначених законом осіб і вчинений нею корупційний злочин за загальними правилами не підпадає під юрисдикцію Вищого антикорупційного суду, то в разі, якщо вчинений нею злочин буде скоєно щодо предмета або завдасть шкоди на зазначену суму або вище, то справа все ж буде потрапляти під юрисдикцію даного суду.

Таким чином, можна зробити висновок, що чинний КПК України чітко не визначає поняття і класифікацію суб'єктів кримінального провадження щодо корупційних злочинів. У ньому йдеться про осіб, які беруть участь у справі (статті 19, 20, 22, 53, 87), учасників процесу (глава 3).

Згідно проведеного аналізу, ми можемо вважати, що повноваження Вищого антикорупційного суду поділяються на: 1) спеціально-судові (безпосереднє здійснення правосуддя, аналіз та узагальнення судової практики); 2) адміністративні (формування забезпечення умов для здійснення правосуддя та реалізації інших нормативних засад законодавства про судову систему) [50].

Спеціально-судовими повноваженнями наділяються лише судді Вищого антикорупційного суду, до основного функціонального зобов'язання яких є здійснення законного, незалежного, неупередженого, справедливого та об'єктивного правосуддя згідно окремих категорій справ, пов'язаних із корупційними правопорушеннями. Аналіз та узагальнення судової практики,

звітування про таку діяльність є додатковим спеціально-судовим повноваженням суддів Вищого антикорупційного суду.

Адміністративні повноваження здійснюються окремо суддями, Вищим антикорупційним судом як єдиною судовою установою, особами, які обіймають адміністративні посади у Вищому антикорупційному суді (Голова Вищого антикорупційного суду, його заступник, посадові особи апарату Вищого антикорупційного суду, голова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду).

До адміністративних повноважень Вищого антикорупційного суду належить: проведення діяльності, яка пов'язана із забезпеченням правового, організаційного, фінансового, методологічного забезпечення діяльності Вищого антикорупційного суду; здійснення судового контролю; проведення інформаційної та аналітичної роботи щодо публікації офіційних відомостей про функціональну діяльність суду; надання Вищим антикорупційним судом адміністративних послуг; здійснення внутрішньої координації та функціональної взаємодії з антикорупційними органами, іншими органами державної влади, судового врядування, судами системи судоустрою; здійснення внутрішньо-організаційного адміністрування в кадровій роботі Вищого антикорупційного суду; проведення внутрішнього аудиту; здійснення міжнародного співробітництва.

1.3. Теоретичні аспекти дослідження юрисдикції Вищого антикорупційного суду в Україні

Основною функцією Вищого антикорупційного суду є функція правосуддя як функціонально-юрисдикційний напрям діяльності суду щодо розгляду та вирішення окремих справ, на які поширюється його юрисдикція. Окрім того, до похідних функцій Вищого антикорупційного суду належать такі:

1) антикорупційна (забезпечення дотримання антикорупційної політики шляхом формування балансу між антикорупційною діяльністю та захистом прав, свобод та законних інтересів у судовому порядку);

2) правозахисна (безперервний захист прав, свобод та законних інтересів осіб в суспільстві);

3) контрольна-наглядова (судовий контроль);

4) функція адміністрування (внутрішньо-організаційне, кадрове, інформаційне, організаційно-технічне забезпечення) [51].

Досліджуючи теоретичні аспекти юрисдикцій Вищого антикорупційного суду в Україні, варто зауважити, що питанням, пов'язаним із дослідженням законодавства про запобігання та протидію корупції, приділяють увагу багато науковців і практиків, зокрема Д. Гвоздецький [25], О. Дудоров [33], М. Корнієнко [44], І. Коруля [45], М. Мельник [58], М. Погорецький [68], А. Селіванов [72], Є. Скулиш [75] та ін. Проте в більшості наукових праць детально не висвітлюється питання доцільності створення Вищого антикорупційного суду в Україні. Окремі аспекти проблеми створення вищих спеціалізованих судів в Україні та конституційно-правового статусу ВАКС уже досліджували: О.О. Косиця [46], І.Ю. Мірошников [60], Б. Прокопів [69], П.А. Рудик [71], В.М. Трепак [78], Н.К. Шаптала [83]. Не применшуючи значення цих та деяких інших досліджень, зазначимо, що в конституційно-правовій науці дискусійним досі є питання конституційно-правового статусу ВАКС, його конституційності / неконституційності.

Ідея створення спеціалізованих антикорупційних судів уже багато років реалізується в різних формах у ряді країн. У 2015 році М.Стефенсон та С.Шютте вперше провели комплексне дослідження існуючих антикорупційних спеціалізованих судів. На 2015 рік у світі антикорупційні суди діяли уже в 17 країнах світу серед них: Філіппіни, Пакистан, Індонезія, Непал, Кенія, Бангладеш, Бурунді, Хорватія, Уганда, Палестина, Камерун, Малайзія, Болгарія, Сенегал, Ботсвана, Мексика. Протягом останніх 5 років були створені або перебувають у стадії формування спеціалізовані

антикорупційні судові органи 9 країнах (Афганістан, Танзанія, Таїланд, Мадагаскар, Сербія, Шрі-Ланка, Україна, Албанія, Сьєрра-Леоне) [88]. При цьому не в усіх зазначених країнах антикорупційний суд є самостійним судовим органом, у деяких випадках йдеться про створення спеціалізованого структурного підрозділу у межах чинного суду.

У деяких країнах, наприклад у Бразилії та в Папуа Новій Гвінеї для розгляду справ корупційного спрямування в рамках існуючої судової системи передбачені спеціальні процедури та механізми, покликані забезпечити об'єктивність та незалежність роботи суду.

Слід зазначити, що вперше спеціалізований антикорупційний суд було створено у Філіппінах в 1979 р., який діє до теперішнього часу. При цьому Філіппіни на 2020 рік посідають 77 місце за даними рейтингу корумпованості.

С. Шютте класифікує спеціалізовані антикорупційні суди, прийнявши за критерій поділу їх місце у суддівській ієрархії та ступінь автономності:

- одноосібний суддя, який призначається або уповноважений на розгляд справ про корупцію у загальних місцевих судах (при цьому процес оскарження рішень залишається таким як і для всіх інших справ);
- спеціалізований антикорупційний суд, який є судом першої інстанції у справах про корупцію (апеляційні скарги розглядаються у Верховному суді);
- антикорупційні суди змішаного типу: суд може функціонувати як суд першої інстанції при розгляді деяких (найважливіших) справ про корупцію та як апеляційний суд при розгляді інших справ, що розглядаються у першій інстанції загальними місцевими судами (апеляційні скарги на рішення такого антикорупційного суду подаються до Верховного суду);
- модель універсального паралельного суду, коли система антикорупційних судів включає як суди першої інстанції, так і апеляційні суди [88].

Що стосується України, то ідея створення Антикорупційного суду мала прихильників та противників. На думку іноземних партнерів, це довготривала інвестиція у зміцнення інститутів демократії, підвищення добробуту та у ділові міжнародні відносини. Так, у США створення антикорупційного суду в

Україні вважають шансом завершити формування незалежної системи органів для боротьби із корупцією.

Якщо аналізувати конституційно-правову допустимість створення вищих спеціалізованих судів в Україні, то варто відзначити, що Конституція України закріплює основоположні принципи функціонування системи судоустрою. Згідно ст. 125 Основного закону, судоустрій в Україні побудований згідно принципу територіальності та спеціалізації, що визначається законом. Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя вносить до Верховної Ради України проект суду, після чого, власне, Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом. У системі судоустрою України Верховний Суд є найвищою інстанцією. Згідно закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди.

Виділення антикорупційної юрисдикції в Україні – закономірне, зумовлене реаліями суспільного розвитку країни та виважене рішення, покликане утверджувати дієву демократію. Важливо розуміти, що логіка створення ВАКС відтворює, по суті, й логіку створення спеціалізованих судів в Україні, ідея щодо необхідності існування яких в континентальній Європі ґрунтувалася на визнанні низької потенційної спроможності судів загальної юрисдикції ефективно вирішувати справи про корупційні правопорушення.

Таким чином, Конституція України не встановлює внутрішньої структури судів у системі судоустрою України та не містить жодних заборон або обмежень щодо моделі місцевих, апеляційних або вищих спеціалізованих судів, фактично залишаючи можливість для конкретизації цього питання в положеннях профільного (галузевого) законодавства про судоустрій і статус суддів. Конституція України передбачає можливість існування вищих спеціалізованих судів відповідно до закону (ч. 4 ст. 125).

Отже, нами було встановлено, що правовий статус ВАКС та його місце в судовій системі цілком узгоджується з принципами судоустрою, які визначені Конституцією України. ВАКС є органічним і невід'ємним елементом сучасної системи судоустрою в Україні, яка побудована за

принципами територіальності та спеціалізації і визначена Законом України «Про судоустрій і статус суддів». ВАКС є вищим спеціалізованим судом, утвореним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд», проект якого вніс до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Юрисдикція ВАКС поширюється на всю територію України. Рішення Вищого антикорупційного суду України підлягають можливому перегляду Верховним Судом в порядку касаційного провадження як найвищим судом у системі судоустрою України.

Отже, наявність професійної та незалежної судової системи є однією з основних заporук існування правової держави. У свою чергу, впровадження ефективної інституціональної національної антикорупційної політики є стратегічним кроком у боротьбі та протидії корупції, одним із елементів якого може стати саме Вищий антикорупційний суд України. Водночас утворення єдиного спеціалізованого антикорупційного суду вбачається не достатньо системним вирішенням проблеми протидії корупції на стадії судового розгляду кримінальних проваджень.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретичної бази засвідчує, що у сучасній Україні корупція переросла з проблеми у системну загрозу національній безпеці країни. В контексті загрози національним інтересам у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» корупція визначена як «наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України».

Для забезпечення ефективності та належного рівня вирішення антикорупційної стратегії в Україні 7 червня 2018 року після тривалої політичної боротьби український парламент, Верховна Рада України, прийняв

закон, яким було передбачено створення Вищого антикорупційного суду (ВАКС). Правовий статус ВАКС та його місце в судовій системі визначені Конституцією України. Вищий антикорупційний суд України є невід'ємним елементом сучасної системи судоустрою, яка визначена Законом України «Про судоустрій і статус суддів». ВАКС є вищим спеціалізованим судом, утвореним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд», проєкт якого вніс до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Завданням Вищого антикорупційного суду є: здійснення правосуддя згідно визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту держави, суспільства, особи від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів; контроль над дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Нами було з'ясовано, що під правовим статусом Вищого антикорупційного суду можна розуміти систему законодавчо закріплених принципів та норм, які визначають правові засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду України та визначають його у взаєминах із суспільством та державою. Адміністративні повноваження Вищого антикорупційного суду – це компетенційно-процесуальні можливості та юридичні обов'язки щодо формування та забезпечення умов для здійснення правосуддя судьями Вищого антикорупційного суду, регулювання внутрішньо-організаційних відносин, виконання адміністративно-судового контролю з метою гарантування захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у спеціально-судовому порядку від наслідків вчинення корупційних правопорушень.

Ми встановили, що юрисдикція ВАКС поширюється на всю територію України. Правовий статус ВАКС та його місце в судовій системі цілком

узгоджується з принципами судоустрою, які визначені Конституцією України. ВАКС є вищим спеціалізованим судом, утвореним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд».

РОЗДІЛ 2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В РАМКАХ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

2.1. Концептуальні основи формування системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду

Сучасний етап політико-правових перетворень в Україні характеризується створенням оновленої системи судоустрою, яка б відповідала міжнародним стандартам здійснення правосуддя, а суди стали реальними захисниками права та справедливості відповідно до конституційно закріпленого принципу верховенства права. Модель судоустрою в Україні вкотре змінилася з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, причому принципи його побудови залишилися незмінними [17]. Однак іншими стали вищі спеціалізовані суди. Раніше вони були вищими судовими органами спеціалізованих судів. Тепер їх статус набув докорінно іншої форми і змісту. Сьогодні це Вищий суд з питань інтелектуальної власності й Вищий антикорупційний суд.

Національна безпека являє собою складне, багаторівневе та багатоаспектне явище. Вона може розглядатися як суспільне явище, як теорія та процес, як показник стану України у світовому співтоваристві. Початок ХХІ століття характеризується серйозними трансформаціями концептуальних засад теорії національної безпеки нашої країни. В українському суспільстві, як і в низці сучасних соціумів, національна безпека стає соціальним імперативом і загальнонаціональною цінністю. Також серйозно змінюються вимоги до системи забезпечення національної безпеки України [29].

Теоретично національна безпека у практичній політиці – це безпека її багатонаціонального народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні. Згідно з офіційно прийнятими в Україні поглядами під безпекою розуміється стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. При цьому під

життєво важливими інтересами розуміється не вся сукупність можливих інтересів, а тільки тих, які забезпечують можливість прогресивного розвитку нашої країни. Вважається, що без урахування погроз та без тісного зв'язку з ними поняття «національна безпека» втрачає свій сенс. Але й без урахування інтересів різних соціально-політичних суб'єктів, їх ідеалів, цілей та цінностей важко зрозуміти суть національної безпеки [31, 21-33].

Оскільки система національної безпеки відображає дієвість механізмів управління загрозами та небезпеками у різних сферах діяльності українського суспільства, тому механізм забезпечення національної безпеки України повинен включати правові, організаційно-технічні та економічні методи безпеки держави.

Складові в механізмі забезпечення національної безпеки України тісно взаємопов'язані та доповнюють один одного. Тому, використання лише частини методів або заходів діяльності не дозволить оптимально вирішити проблему забезпечення безпеки держави, особливо в існуючих передумовах трансформацій, оскільки може призвести до загострення протиріч у цій сфері. Лише поєднання і уміле використання суб'єктами методів і заходів забезпечення національної безпеки України забезпечить максимальну ефективність вказаного процесу.

Крім того, комплексний теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблеми надав підстав стверджувати, що механізм забезпечення національної безпеки України – це спосіб забезпечення, відповідний потребам особистості, країни та суспільства, адекватний досягнутому рівню їх розвитку, систематизований в різних формах прояву, що визначає характер і спрямованість умов забезпечення безпеки держави. Можна констатувати, що сутністю механізму забезпечення національної безпеки України є комплекс дій суб'єктів системи, який спрямований на досягнення бажаного рівня безпеки національної економіки [39].

Багатьма вченими Заходу та Сходу інтенсивно розробляється сучасна теорія національної безпеки. За сучасних умов найбільш відомі праці з теорії

національної безпеки входять у систему знань вітчизняних дослідників. Загальні та окремі проблеми національної безпеки знайшли відображення в наукових працях таких вчених, як А. Біденко [8], В.П. Буравльов [9], В.В. Гетьман [26], В. Горбулін [28], О. Дзьобань [31], А. Качинський [39], В. Ліпкан [54], Н.Р. Нижник [62], Г.Р. Ситник [62], А. Семенченко [73], І. Шаблінський [82] та ін.

Комплексний аналіз стану національної безпеки з використанням широкого спектру методологічних підходів довів, що основними компонентами механізму забезпечення національної безпеки в умовах трансформацій доцільно вважати: цілі функціонування механізму, основою яких є інтереси національної безпеки; систему суб'єктно-об'єктних відносин; методи та засоби забезпечення національної безпеки. Саме таке розуміння механізму забезпечення національної безпеки країни дозволить його розглянути як об'єкт управління цілеспрямованого впливу (рис. 1) [41].

ЦІЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ:

дотримання конституційних прав громадянина, збереження культурного та наукового потенціалу; формування державної політики у сфері безпеки країни, її позиції по українським або міжнародним подіям; розвиток сучасних технологій безпеки на рівноправних основах формування державної та недержавної систем

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ:

загрози індивідуальній та громадській свідомості; загрози розвитку вітчизняної індустрії національної безпеки країни; загрози національній безпеці від існуючих засобів та систем безпеки на території країни

СИСТЕМА СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН

СУБ'ЄКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ

БЕЗПЕКИ:

Президент України;
Верховна Рада України; Кабінет
Міністрів України; міністерства та
центральні органи виконавчої влади;
Рада національної безпеки і оборони
України; місцеві державні адміністрації
та органи місцевого самоврядування;
об'єднання громадян країни

ОБ'ЄКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ

БЕЗПЕКИ:

людська спільнота;
територія країни (історична
спадщина нації); національне
багатство країни (сукупність
матеріальних або духовних благ);
національна свідомість народу
(спільність рис культурної та
історичної спадщини)

МЕТОДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ:

правові методи (розроблення
нормативно-правових актів та нормативно-методичних документів);
організаційно-технічні методи (створення та удосконалення системи, засобів
забезпечення безпеки); економічні методи (фінансування робіт, пов'язаних із
реалізацією правових та організаційно-технічних методів національної
безпеки)

Рисунок 1. Концептуальний базис механізму забезпечення національної безпеки України [41]

На підставі аналізу наукової літератури з питань формування системи забезпечення національної безпеки нами було сформовано понятійно-концептуальні положення механізму забезпечення національної безпеки держави (див. таблиця 1.) [43] [53]:

Категорії	Зміст категорії
Зміни	Перебуваючи у русі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх сил, механізм зазнає певних змін, котрі пов'язані з переходом структур та зв'язків із одного стану в інший, з виникненням або зникненням тієї чи іншої складової. Однак, глибокі зміни виникають у системі, як правило, тоді, коли упорядкованість зв'язків,

	<p>що становлять її внутрішню структуру, вже не може забезпечувати ефективність їх функціонування, можливість адаптуватися до змін внутрішніх або зовнішніх умов. У такому разі, як справедливо зазначає А. Семенченко, протиріччя, котрі пронизують механізм, загострюючись щодо деструктивно-конструктивних конфліктів, призводять до змін, які мають своїм результатом утворення нової впорядкованості зв'язків, перехід її до нового якісного стану [73];</p>
<p>Потреби</p>	<p>Розуміння механізму забезпечення національної безпеки країни в суспільствах транзитивного типу як організованої діяльності, що носить цілеспрямований характер і переслідує певну мету, передбачає усвідомлення їх зумовленості. Основний зміст цих цілей, а також спрямованої діяльності суб'єктів, визначається потребами функціонування чи розвитку особистості, держави та суспільства, а також об'єктивними умовами (роль системи національної безпеки в суспільстві, розвиток суспільства та функціонування державних чи суспільних інститутів);</p>
<p>Вимоги</p>	<p>На підставі об'єктивного змісту цілей, а не лише адекватності суб'єктів національної безпеки країни, формуються вимоги щодо створення сприятливих передумов із реалізації механізмом забезпечення національної безпеки онтологічного призначення. Результатом виступає реалізація вимоги об'єктивних законів, які визначають взаємозв'язки суспільства (держави) і системи забезпечення національної безпеки України;</p>

Результати	На основі усвідомлення своїх інтересів суб'єкти безпеки формулюють мету щодо механізму забезпечення національної безпеки країни як ідеальний образ бажаного результату. Для досягнення поставленої мети серед наявних умов підшуковуються відповідні засоби реалізації;
Суб'єкти	Наступним необхідним кроком у дослідженні механізму забезпечення національної безпеки України є виявлення суб'єктів в сфері безпеки, оскільки діяльність суб'єктів – це діяльність якихось інстанцій (індивідів або груп), які, виходячи зі своїх інтересів, її ініціюють. Іншими словами, суб'єкти в даному контексті, – це учасники в системі національної безпеки, які в процесі її здійснення, реалізують програми чи потреби яких задовольняються її продуктами;
Умови реалізації	Діяльність в рамках механізму забезпечення національної безпеки є взаємодією суб'єкта або умов в котрих він існує та самореалізується. Самореалізація, усвідомлювана суб'єктом, як мета діяльності, є можливістю. Перетворення можливостей в дійсність відбувається при наявності певних умов шляхом перенесення активності суб'єкта на об'єкт. Якщо передумови дозволяють перетворитися самореалізації суб'єкта в безпеці з можливості в дійсність – це значить, що сукупність умов була в цілому сприятливою та безпечною.

Таблиця 1. Понятійно-концептуальні положення механізму забезпечення національної безпеки держави [43] [53]

Таким чином, визначено що, у понятійному плані механізм національної безпеки країни є не стільки механізмом забезпечення інтересів суб'єктів,

скільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу. Механізм забезпечення національної безпеки країни замикається на процесі створення умов, за яких реалізовувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, здійснювалися би поставлені ними цілі основою яких є цінності.

Для того, щоб дати характеристику системі забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду важливо розглянути поняття корупції, як одного із найважливіших і найнебезпечніших чинників впливу на національну безпеку. Твердження того, що корупція є одною із найбільших загроз національній безпеці не потребує особливих доказів, оскільки деструктивний вплив цього явища очевидний на всі сторони соціуму. В умовах модернізації корупція означає нівелювання інституційних змін, спрямованих на покращення умов життя населення, розвиток економіки, демократичних інститутів. Відповідно, чим вищий рівень корупції, тим більший рівень бідності у суспільстві, нестабільна політична та економічна система країни та вища степінь криміналізації у соціумі. Завданням Вищого антикорупційного суду є саме вчинення правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів. Тому розгляд концептуальних основ системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду на шляху їх формування вважаємо актуальним та важливим в системі забезпечення національної безпеки в рамках Вищого антикорупційного суду України.

Таким чином, корупція виступає однією із найнебезпечніших загроз державі, соціуму, правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості. Корупція перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню держави та суспільства; вона напрями перешкоджає економіці підприємств, установ, організацій тоощ. На підставі вищенаведеного вважаємо, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямків розвитку держави.

Важливо зауважити, що в системі української юридичної та політологічної науки та в рамках аналізу діяльності та напрямів функціонування Вищого антикорупційного суду відсутні комплексні відомості про формування та функціонування та системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду.

Забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду вважаємо неможливим без засад Антикорупційної програми Вищого антикорупційного суду України. Антикорупційна програма Вищого антикорупційного суду на 2021-2022 роки, розроблена на виконання вимог статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» [18], відповідно до розділу II Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження, затвердженого рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 08.12.2017 № 1379, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.01.2018 за № 87/31539, з дотриманням вимог Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 28.12.2016 за №1718/29848, та з урахуванням Методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм органів влади, затверджених рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.01.2017 № 31. Підготовку цієї програми здійснено за принципами верховенства права, законності, правової визначеності, прозорості, доступності, всеохопленості, об'єктивності та неупередженості з урахуванням особливостей правового статусу суду і специфіки його діяльності. Антикорупційна програма ВАКС підготовлена з урахуванням міжнародних стандартів, визначених Конвенцією ООН проти корупції, Цивільною та Кримінальною Конвенціями про боротьбу з корупцією, Модельним кодексом поведінки державних службовців країн Ради Європи, рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема групи держав проти корупції (GRECO), а також

Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку для Східної Європи та Центральної Азії.

Завданням Антикорупційної програми є вирішення питань імовірного виникнення корупційних ризиків та запобігання можливим наслідкам корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією, шляхом:

- визначення загальних засад запобігання та протидії корупції у діяльності ВАКС та заходів з їх реалізації;
- ефективного застосування антикорупційного законодавства;
- створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за дотриманням правил доброчесності працівниками ВАКС;
- оцінка корупційних ризиків у діяльності ВАКС, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють виникненню корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією;
- визначення та застосування заходів щодо усунення виявлених корупційних ризиків; визначення порядку періодичного моніторингу, оцінки виконання антикорупційної програми та її перегляду [14].

На підставі аналізу українського наукового потенціалу та законодавчо-теоретичних матеріалів про діяльність Вищого антикорупційного суду в Україні вважаємо, що ключовими викликами, у процесі формування системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду є:

- формування незалежної, професійної і доброчесної судової гілки влади;
- реалізувати гарантії щодо забезпечення суддів ВАКС цілодобовою охороною;
- забезпечення незалежності, інституційної спроможності, належного рівня матеріально-технічного забезпечення органів антикорупційної архітектури (НАБУ, САП, НАЗК, АРМА, ВАКС);

- урегулювати питання матеріально-технічного забезпечення діяльності ВАКС;
- посилити гарантії незалежності та невторчання у діяльність ВАКС;
- узгодити завдання, визначені для управління внутрішнього контролю, із законодавством;
 - усунення корупційної складової тиску на бізнес з боку правоохоронних органів;
 - підвищення ефективності системи запобігання політичній корупції (фінансування політичних партій за державні та приватні кошти, підзвітність);
 - створення поточних бар'єрів існуючої антикорупційної архітектури;
 - формування високого рівня довіри суспільства до антикорупційних органів;
 - забезпечення формування відповідного рівня культури доброчесності серед окремих суддів, державних службовців, керівників державних підприємств;
 - посилити незалежність та інституційну спроможність і забезпечити належне фінансування діяльності ВАКС;
 - удосконалити відповідну законодавчу та регуляторну базу для проведення зовнішнього незалежного аудиту;
 - забезпечити прозорий, незалежний, політично неупереджений відбір кандидатур на посаду суддів ВАКС;
 - оприлюднювати на сайті проекти та ухвалені документи, проводити відкриті публічні консультації перед їх ухваленням;
 - запровадити систему управління справами та систему моніторингу й оцінювання ефективності діяльності органу та його працівників;
 - провести оцінювання корупційних ризиків у системі юрисдикції ВАКС;
 - підготувати антикорупційну програму органу із залученням громадськості;

- дати оцінку корупційним ризикам за-для створення дієвої антикорупційної програми органу;
- забезпечити єдність судової практики в усіх корупційних злочинах;
- унеможливити практику втручання інших судів у підсудні ВАКС провадження всупереч нормам КПКУ [19] [32] [52].

Таким чином, загальна політика ВАКС у системі забезпечення національної безпеки України в рамках запобігання та протидії корупції полягає в формуванні нульової толерантності до корупції, мінімізації корупційних ризиків, усуненні сприятливих передумов для їх появи у ВАКС та забезпеченні превентивних антикорупційних заходів, спрямованих на додержання суддями та працівниками апарату ВАКС вимог законодавства у сфері запобігання корупції щодо недопущення конфлікту інтересів, дотримання вимог фінансового контролю та високих етичних стандартів поведінки, інших заходів із запобігання вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, встановлених нормами чинного антикорупційного законодавства.

Отже, основними критеріями для формування та реалізації системи забезпечення національної безпеки України в рамках ВАКС щодо запобігання та протидії корупції є: відповідність запланованих антикорупційних заходів Конституції України, законодавству України у сфері запобігання корупції та іншим нормативно-правовим актам; безпосередня участь працівників ВАКС у формуванні та реалізації антикорупційних механізмів та процедур; відповідальність та невідворотність покарання працівників незалежно від займаної посади та інших умов у разі вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією; постійний моніторинг ефективності здійснюваних антикорупційних заходів; посилення гарантій незалежності та невтручання у діяльність ВАКС; запровадження системи управління справами та систему моніторингу й оцінювання ефективності діяльності органу та його працівників; забезпечення єдності судової практики в усіх корупційних злочинах тощо. Метою цієї системи є

запровадження комплексу додаткових заходів щодо запобігання, виявлення та протидії корупції в державі та, безпосередньо, у діяльності ВАКС, розроблених з урахуванням ідентифікованих корупційних ризиків та спрямованих на підвищення рівня довіри до ВАКС та зростання його авторитету в суспільстві.

2.2. Антикорупційний суд у боротьбі з корупцією крізь призму теорії національної безпеки

Корупція як соціальне явище приковує увагу багатьох дослідників з різних областей знань. Корупція виступає як основна загроза національній безпеці. Поняття «національна безпека» характеризує стан захищеності життєво важливих інтересів, особистості, суспільства та держави від різноманітних загроз, тобто виступає як свобода від небезпеки [58]. Вперше термін «national security» був запроваджений президентом США Т. Рузвельтом у посланні Конгресу 1904 р., він застосовується й досі. Національна безпека в США визначається як такий стан суспільства, «при якому Сполучені Штати зберігаються як вільна нація і дотримується недоторканність її основних інститутів і цінностей» [56]. Національну безпеку також розуміють як здатність нації задовольняти потреби, необхідні для її самозбереження, самовідтворення й самовдосконалення з мінімальним ризиком збитку для базових цінностей її нинішнього стану. У Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV це поняття тлумачиться так: «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави» [12].

Сьогодні можна виокремити три основні теоретичні підходи в розумінні сутності національної безпеки. Перший підхід пропонують такі представники, як: А. Волферс [89], Д. Гадді [82], Г. Даєм [87], Дж. Джонсон [82], Д. Кауфман [56], Р. Коен [56], М. Міхалка [42] та ін. Даний підхід акцентує увагу на захисті цінностей суспільства. Серед базових цінностей автори виокремлюють

політичну незалежність, економічний добробут, розвиток, справедливість тощо. При цьому безпека визначається не лише як захищеність національних цінностей, а і як їх безперешкодне поширення. Представники другої теорії (А. Величка, І. Волощука, В. Горбуліна, Б. Демидова, А. Качинського, В. Ліпкана, Г. Ситника та ін.) прямо наголошують на взаємозв'язку національних цінностей та інтересів, необхідності врахування їх взаємообумовленості в дослідженні проблем національної безпеки. Третя теорія полягає в дослідженні національної безпеки в контексті захисту національних інтересів. Представниками цієї теорії є низка українських, і західних науковців: А. Бетлер, В. Богданович, О. Бодрук, С. Браун, О. Данільян, О. Дзьобань, М. Каплан, Г. Моргентан, М. Панов, С. Хоффман та ін.

Теорія національної безпеки – відносно новий науковий напрямок. Головне завдання, що стоїть перед цією теорією, – пошук шляхів надійного забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави. Дослідницький досвід показує, що теорія національної безпеки володіє значним методологічним потенціалом щодо проведення міждисциплінарних досліджень, орієнтованих пошук шляхів подолання «нерозв'язних» соціальних проблем. Однією з таких проблем є корупція – явище, що має складну соціально-політичну, правову, соціально-психологічну та психофізіологічну природу. Феномен корупційної війни показує, що коріння її в окремих випадках слід шукати у міждержавних відносинах [62].

Справедливим є твердження про те, що корупція є головною загрозою національній безпеці країни. Воно має у своїй основі як мінімум два підтвердження. Перше – це наявність макросоціальних масштабів, які прийняло це явище в Україні. Важливо зауважити, що офіційні дані правоохоронних органів не підтверджують обвальне зростання корупції за останні роки. Так, одним із найголовніших видів корупційних злочинів вважають хабарництво. Наступна підстава, яка дозволяє віднести корупцію до категорії головної загрози національній безпеці – глибине проникнення корупційних явищ у суспільні відносини, мораль та психологію людей.

Корупція практично пройшла стадію легітимації та стала для багатьох звичним та звичайним явищем. В умовах, коли сукупна величина хабарів у сфері ділової корупції стала перевищувати розмір доходної частини бюджету, а основна маса населення загалом терпимо відноситься до цього феномену і поки не сподівається, що правоохоронні структури держави здатні переламати ситуацію, це може означати тільки одне – під основу державності, права та економіки закладено потужний «вибуховий пристрій», який може спрацювати у будь-який час. Феномен такої масової та масштабної корупції знецінює демократичні здобутки останнього часу.

Корупція є сильним чинником суспільної дезорганізації, соціальної дисгармонії. При досягненні певного рівня поширеності вона стає загрозою національній безпеці. Цей феномен має високу живучість, пристосовність до антикорупційних впливів. Ця пристосовність формує багато ступенів захисту щодо правових заходів. Особливий механізм її захисту полягає в тому, що при значному поширенні вона вражає соціум, подібно до ракової пухлини з великим числом метастазів. При цьому коли держава вдається до антикорупційної «хіміотерапії», шкода від цієї процедури може перевищувати її користь [67].

Масштабність корупції, тотальне проникнення її у всі сфери соціального життя (те, що ми порівнювали з метастазами) починає виконувати функцію захисту. Чим масштабніша корупційна поразка соціуму, тим серйозніші негативні наслідки і від самої корупції, і від радикальних антикорупційних акцій, тим важче державному керівнику зважитися на реалізацію тотальної антикорупційної стратегії. Розгляд цієї проблеми передбачає системний підхід до аналізу ситуації, у якій формується стратегія антикорупційної діяльності, а також до аналізу факторів, що детермінують ефективність цього процесу. Вивчення корупції доцільно проводити з опорою на фундаментальні соціологічні закономірності, які у рамках цього дослідження методологічні функції [75].

Об'єктивна логіка тотальних антикорупційних акцій вимагає створення потужного карального механізму, який згодом набуває відносної автономії і перетворюється на один з основних чинників державної політики. Саме драматичне те, що у тотально корумпованому соціумі та цей антикорупційний каральний державного механізму не застраховано від корупції. В Україні це є створення спеціальних антикорупційних органів (Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд України (ВАСУ), Державне бюро розслідувань (ДБР), Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), Служба безпеки України (СБУ), Національна рада з питань антикорупційної політики при президентові України).

Корупція має цілу систему негативних зовнішніх ефектів (екстерналій), які становлять серйозну загрозу для державності, національної економіки та її безпеки, політико-правових та моральних підстав українського суспільства. Можна спробувати структурувати найістотніші з таких ефектів:

- корупція порушує принцип еквівалентності обмінних відносин в економічному житті суспільства, за рахунок чого порушує принципи рівності та соціальної справедливості у суспільстві;
- корупція перерозподіляє ресурси та ризики на користь носіїв груп спеціальних інтересів, мінімізуючи можливості держави щодо реалізації її найважливішої алокаційної функції – відтворення чистих суспільних благ «свободи», «безпеки», «рівності стартових умов та можливостей» та ін., і відповідно скорочуючи можливості рівного доступу до їх споживання (з боку окремої особи, груп осіб, суб'єктів бізнесу тощо);
- корупція підриває правові основи життєдіяльності суспільства, імперативи свободи, рівності та справедливості;
- корупція генерує та відтворює у зростаючих масштабах соціально-деструктивні норми та стереотипи поведінки, насаджуючи в суспільстві мораль беззаконня, жадібності та продажності, забезпечуючи кримінальну

деформацію правосвідомості суспільства, розкладання сфери духовного здоров'я нації тощо [38] [84].

Вищий антикорупційний суд покликаний боротися з проявами корупції та виступає як важіль встановлення правопорядку в результаті корупційних злочинів та правопорушень. Загальна політика ВАКС щодо запобігання та протидії корупції ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав людини і основних свобод, доброчесності публічної служби, формування негативного ставлення до проявів корупції, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, ефективності та законності використання бюджетних коштів, прозорості та відкритості діяльності, партнерства з інститутами громадянського суспільства, широкого залучення громадськості до здійснення антикорупційних заходів [85].

Основними критеріями для формування та реалізації загальної політики ВАКС щодо запобігання та протидії корупції є: відповідність запланованих антикорупційних заходів Конституції України, законодавству України у сфері запобігання корупції та іншим нормативно-правовим актам; безпосередня участь працівників ВАКС у формуванні та реалізації антикорупційних механізмів та процедур; відповідальність та невідворотність покарання працівників незалежно від займаної посади та інших умов у разі вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією; постійний моніторинг ефективності здійснюваних антикорупційних заходів.

На основі матеріалів Антикорупційної стратегії 2021-2025 років нами було розроблено таблицю оцінених корупційних ризиків та заходів щодо їх усунення Вищим антикорупційним судом (див. таблиця 2.) [14].

Корупційний ризик	Заходи щодо усунення корупційного ризику
1. Можлива недоброчесність посадових осіб ВАКС підчас реєстрації вхідної кореспонденції	Розробка пам'ятки про відповідальність за порушення порядку та строків реєстрації

	документів, які надходять до суду та ознайомлення з нею працівників, які відповідають за реєстрацію вхідної кореспонденції суду.
2. Можлива недоброчесність посадових осіб ВАКС під час здійснення автоматизованого розподілу судових справ	<p>1. Розробка пам'ятки про відповідальність за порушення вимог законодавства та Зasad використання автоматизованої системи документообігу суду, затверджених рішенням зборів суддів Вищого антикорупційного суду № 4 від 03.09.2019 (зі змінами), під час автоматизованого розподілу справ між судьями.</p> <p>2. Проведення вибіркового (періодичного) перевірок дотримання вимог законодавства та Зasad використання автоматизованої системи документообігу суду, затверджених рішенням зборів суддів Вищого антикорупційного суду № 4 від 03.09.2019 (зі змінами), під час автоматизованого розподілу справ між судьями.</p>
3. Можливість розголошення інформації, що міститься в матеріалах судових справ, переданих на зберігання до архіву	<p>1. Розробка пам'ятки про відповідальність за розголошення працівниками, які мають доступ до справ, переданих до архіву суду, інформації, яка стала відома їм під час виконання посадових обов'язків.</p> <p>2. Проведення вибіркового (періодичного) перевірок дотримання доступу до справ, переданих на зберігання до архіву суду.</p>
4. Можливість розголошення інформації, що міститься в матеріалах кримінальних проваджень, яка стала відома у зв'язку з виконанням посадових обов'язків працівником в інтересах третіх осіб	відповідальність за порушення закону, зокрема, у частині розголошення службової інформації, відомостей досудового розслідування або судового провадження, які стали відомі під час виконання посадових обов'язків.

	<p>2. Проведення періодичних тренінгів, роз'яснень про відповідальність за порушення закону, зокрема, в частині розголошення службової інформації, відомостей досудового розслідування або судового провадження, які стали відомі під час виконання посадових обов'язків.</p>
<p>5. Можливість впливу з боку посадових або інших осіб (членів конкурсної комісії) на результати другого етапу конкурсу на зайняття посад державної служби</p>	<p>1. Розробка пам'ятки про персональну відповідальність за порушення законодавства та обов'язок повідомлення керівника у разі спроб протиправного впливу з боку третіх осіб.</p> <p>2. Ознайомлення з пам'яткою усіх працівників служби управління персоналом апарату ВАКС, відділу з питань персоналу управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати ВАКС апарату ВАКС та членів конкурсної комісії.</p> <p>3. Ознайомлення членів комісії з варіантами ситуаційних завдань безпосередньо перед початком перевірки відповідей учасників конкурсу з метою уникнення можливості попереднього ознайомлення учасників конкурсу з варіантами ситуаційних завдань.</p>
<p>6. Можливість впливу члена конкурсної комісії (шляхом переконання інших членів) на прийняття комісією необґрунтованого рішення</p>	<p>1. Проведення відеофіксації засідань конкурсної комісії, зокрема, під час проведення співбесід.</p> <p>2. Забезпечити роботу конкурсної комісії за участю працівника сектору з питань запобігання та виявлення корупції апарату ВАКС або головного спеціаліста з питань запобігання та виявлення корупції управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати ВАКС апарату ВАКС.</p>

7. Можливість викривлення даних фінансової, бюджетної та іншої звітності внаслідок їх невідповідності обліковим даним бухгалтерського обліку та первинним документам	Проведення позапланового аудиту за рішенням Голови суду.
8. Можливе завищення потреби в матеріальних ресурсах	Формування потреби в матеріальних ресурсах на підставі аналізу, здійсненого шляхом вивчення даних щодо запасів матеріальних ресурсів та інтенсивності їх використанн
9. Можливе встановлення працівниками, відповідальними за підготовку тендерної документації, дискримінаційних вимог для потенційних учасників торгів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка пам'ятки про відповідальність за порушення норм законодавства щодо публічних закупівель, 2. Аналіз тендерної документації на предмет наявності вимог, що обмежують конкуренцію та призводять до дискримінації учасників.
10. Недоброчесність працівників під час опрацювання запитів на інформацію	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснення періодичного моніторингу результатів розгляду запитів та оприлюднення відповідних звітів на офіційній вебсторінці ВАКС на офіційному вебпорталі Судова влада України 2.Проведення навчальних занять із працівниками.
11. Недоброчесність працівників під час здійснення безпосереднього представництва інтересів ВАКС в судах (необгрунтована відмова від позову, подача процесуальних документів).	Проведення моніторингу прийнятих судових рішень на предмет виявлення особистої зацікавленості у результатах розгляду тієї чи іншої справи шляхом вивчення позиції працівника ВАКС.

<p>12. Недоброчесність працівників під час отримання та розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» (приховування факту отримання повідомлення, недотримання строків та порядку розгляду таких повідомлень, оприлюднення даних про викривачів тощо)</p>	<p>Розробити та затвердити порядок організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними заявниками (викривачами), від їх отримання до прийняття рішення за результатами завершення розгляду цих повідомлень.</p>
<p>13. Неврегульованість механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».</p>	<p>1. Розробити та прийняти локальний акт, яким впроваджуються механізми заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».</p> <p>2. Проведення внутрішніх навчань з питань формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».</p>

Таблиця 2. Оцінені корупційні ризики та заходи щодо їх усунення Вищим антикорупційним судом України [14]

Вищий антикорупційний суд України для реалізації запобігання корупційним злочинам реалізовує механізм заходів з реалізації загальної політики ВАКС щодо запобігання та протидії корупції до кожної антикорупційної стратегії (див. таблиця 3.) [65].

Порядковий номер	Найменування
1.	Проведення перевірок своєчасності подання суб'єктами декларування, які працюють (працювали) у ВАКС декларацій осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.
2.	Підготовка повідомлень до Національного агентства з питань запобігання корупції (далі - НАЗК) про випадки неподання чи несвоєчасного подання декларацій суб'єктами декларування, які працюють (працювали) у ВАКС.
3.	Здійснення заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності працівників апарату ВАКС.
4.	Розгляд повідомлень про можливі факти корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції».
5.	Організація проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком.
6.	Надання методичної допомоги та роз'яснень з питань застосування антикорупційного законодавства суб'єктами декларування, які працюють у ВАКС.
7.	Здійснення превентивних заходів, спрямованих на своєчасне подання суб'єктами декларування, які працюють у ВАКС повідомлень про суттєві зміни в майновому стані.
8.	Організація проведення навчань з питань антикорупційного законодавства суб'єктами декларування, які працюють у ВАКС.
9.	Організація взаємодії з НАЗК з питань застосування антикорупційного законодавства.
10.	Здійснення моніторингу та оцінки виконання антикорупційної програми Вищого антикорупційного суду на 2021 -2022 роки.
11.	Участь працівників сектору запобігання та виявлення корупції апарату ВАКС та головного спеціаліста з питань запобігання корупції управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати ВАКС апарату ВАКС у

	навчальних заходах для уповноважених підрозділів, які проводить НАЗК, а також у рамках міжнародного співробітництва.
12.	Інші заходи з реалізації загальної політики ВАКС щодо запобігання та протидії корупції, передбачені законодавством.

Таблиця 3. Заходи здійснення реалізації загальної політики ВАКС щодо запобігання та протидії корупції [65]

Таким чином, політика Вищого антикорупційного суду спрямована протидіяти корупційним злочинам, які піддають загрозі національну безпеку України та встановлювати відповідні покарання, здійснюючи моніторинг виконання судових рішень. ВАКС в Україні виступає важилем контролю захисту та становлення національної безпеки крізь призму антикорупційної політики, оскільки саме корупція є основною загрозою національній безпеці України.

У справі формування концептуальних засад боротьби з корупцією як соціальним явищем у найширшому розумінні ми виходимо з установки, що найбільш ефективна протидія йому може бути забезпечена на шляху визначення можливостей впливу саме на умови та причини детермінації цього явища, тобто на систему суспільних відносин (соціально-економічних, суспільно-політичних, соціально-правових тощо). В ідеалі ця система повинна бути кримінологічно здоровою, тобто володіти спочатку низькою криміногенністю. Важливо зауважити, що в ході аналізу методичного та науково-практичного інструментарію нам вдалося виявити та проаналізувати систему та застосування засобів та методів кримінально-правового, адміністративного та дисциплінарного впливу, а також використання можливостей громадянського суспільства у його впливі на формування та затвердження в соціумі норм законослухняної поведінки, нетерпимості до фактів корупційної діяльності та ін. Зокрема, може йтися про застосування таких заходів:

- формування дієвого правового механізму попередження та припинення кримінальної поведінки у підрозділах макросоціального управління національною економікою, в органах державної та муніципальної влади тощо;

- використання економічних методів протидії – налагодження збалансованої системи вигод та витрат (ризиків) для суб'єктів державної та муніципальної служби в залежності від обраної стратегії поведінки (законослухняної чи корупційної) та інших.;

- використання заходів адміністративного та організаційно-управлінського порядку – позбавлення чиновників функцій безконтрольного розпорядження об'єктами власності тощо, усунення адміністративних бар'єрів для розвитку підприємництва та вільної конкуренції, формування нових інститутів державного управління в особі окремих установ з функціями координації зусиль та засобів у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю та ін [69] [85].

З метою формування єдиної загальнонаціональної антикорупційної політики можна запропонувати і низку заходів інфраструктурного характеру:

- формування кримінологічно «прозорого» механізму розроблення та прийняття законодавчих актів, заснованого на принципах гласності роботи «законодавця», антикорупціогенності побудови законодавчих норм та запровадження обов'язкової кримінологічної експертизи проектів нормативно-правових актів;

- організація на федеральному та регіональних рівнях системи постійно діючого моніторингу ділової корупції у різних ешелонах державного управління, включаючи сферу макроекономічного управління українським господарством;

- антикорупційна підготовка кадрів для системи державної та муніципальної служби у ЗВО та післядипломної освіти, на факультетах та курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів, запровадження у ЗВО спеціальних навчальних курсів з антикорупційної політики для підготовки юристів, соціологів, політологів, економістів;

- організація просвітницької роботи серед населення за допомогою широких PR компаній у ЗМІ (на телебаченні, радіо, у періодичній пресі тощо);
- відхід від пасивного констатування фактів корупції та перехід до обговорення сутнісних сторін корупції як соціального феномена: його глибинних причин, конкретних механізмів активування його потенціалу, умов громадського буття, що сприяють його швидкому генезі, та ін [32].

Завдання таких заходів – змусити «працювати» фактор цивільного суспільства у протидії тотальній корупції.

Завданням нашого дослідження є зрозуміти сутність корупції крізь призму національної безпеки. Оскільки об'єктом нашого дослідження є Вищий антикорупційний суд України, то доцільно розглянути факти впливу корупційної діяльності безпосередньо на сам орган. Корупція в судовій системі розуміється як використання всіх посадових повноважень для особистої вигоди, яка завдає шкоди правам громадян, суддями та посадовими особами, які безпосередньо займаються адміністративним керівництвом судовими органами, що порушують Конституцію України та інші законодавчі норми.

До основних причин корупції у судовій владі можна віднести зовнішній чи внутрішній вплив, який чиниться на суддів або посадові особи, які навмисно фальсифікують правосуддя або тасують факти. Іншою важливою причиною є професіоналізм та особисті якості суддів, які не відповідають вимогам незалежності, моральності та чесності. Це стосується не тільки ВАКС, але і всієї судової системи України, оскільки ВАКС є її безпосередньою частиною.

Хабарництво в судовій владі – це прийом суддею грошей чи інших матеріальних благ від зацікавленої особи в обмін на спотворення процесу правосуддя для прохання того, хто заплатив [10]. Хабарництво має на увазі пряму плату за виконання суддею дій для захисту інтересів хабародавця за допомогою суду, наприклад, зміна рішення, створення процесуальних перешкод у захисті своїх прав та інтересів іншим особам. Зловживання з

особистих спонукань мають на увазі отримання суддею немайнових благ у ході неправомірних дій. Наприклад, суддя заволодів інформацією, до якої згідно із законом було встановлено обмежений доступ тощо.

Слід зазначити, що Кримінальний кодекс України не містить визначення поняття корупційного правопорушення. Перше згадування «корупційного кримінального правопорушення» на законодавчому рівні міститься у ст. 45 ККУ, де воно розкривається шляхом перерахування усіх діянь, що можуть бути віднесені до корупційних. Так, відповідно до ст. 45 ККУ до корупційних правопорушень належать кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також перелічені у ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3-369, 369-2, 369-3 цього Кодексу. За вчинення корупційних правопорушень до судді застосовується покарання, передбачене кримінальним законодавством, у т. ч. й позбавлення волі на певний строк. Тяжкість злочину оцінюється, зокрема, за принципом пропорційності.

Таким чином, на підставі аналізу законодавства про покарання суддів за корупційні правопорушення, можемо констатувати, що особливий порядок притягнення суддів до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного діяння зумовлений наявністю у них недоторканності, адже без згоди Вищої ради правосуддя суддя не може бути затриманий або утримуваний під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. При вирішенні питання щодо застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, Вища рада правосуддя перевіряє повідомлення про підозру в частині обґрунтованості підозри. Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя зумовлюється необхідністю попередження ризиків використання суддею владних повноважень, особистих зв'язків і службового становища для перешкоджання кримінальному провадженню

Отже, корупція у судовій владі є дуже актуальною проблемою. Широко поширені наслідки корупції для всієї соціальної системи завжди згубно впливають на ефективність у довгостроковій перспективі. Укорінена корупція в органах судової влади впливає на сприйняття людьми соціальної справедливості. Корупція не тільки підірвала громадську довіру до суду, а й заважає нормально розвиватися державі. Тому існує необхідність вживання нових заходів боротьби з корупцією.

Таким чином, протидія корупції становить систему заходів різного характеру (політичного, правового, соціального, економічного тощо), які реалізують уповноважені на це органи державної влади з метою зменшення кількості корупційних правопорушень і корупційних виявів, а також збільшення ризику настання відповідальності для осіб, дії яких суперечать чинному українському законодавству.

Вищий антикорупційний суд виступає як: 1) важіль встановлення правопорядку в результаті корупційних злочинів та правопорушень, які є прямою загрозою національній безпеці України; 2) як фактор запобігання та протидії корупції, який ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав людини і основних свобод, доброчесності публічної служби, формування негативного ставлення до проявів корупції, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, ефективності та законності використання бюджетних коштів, прозорості та відкритості діяльності, партнерства з інститутами громадянського суспільства, широкого залучення громадськості до здійснення антикорупційних заходів.

Висновки до розділу 2

Вищенаведений аналіз дозволяє стверджувати, що національна безпека у практичній політиці – це безпека її багатонаціонального народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні. Нами було встановлено, що механізмом забезпечення національної безпеки України є спосіб забезпечення,

відповідний потребам особистості, країни та суспільства, адекватний досягнутому рівню їх розвитку, систематизований в різних формах прояву, що визначає характер і спрямованість умов забезпечення безпеки держави. На підставі аналізу наукової літератури з питань формування системи забезпечення національної безпеки нами було сформовано понятійно-концептуальні положення механізму забезпечення національної безпеки держави та визначено, що у понятійному плані механізм національної безпеки країни є не стільки механізмом забезпечення інтересів суб'єктів, скільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу.

Забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду базується на засадах Антикорупційної програми Вищого антикорупційного суду України.

В ході науково-аналітичної роботи нами було встановлено, що концептуальними основами формування системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду виступають:

- формування незалежної, професійної і добросовісної судової гілки влади;
- відповідність запланованих антикорупційних заходів Конституції України, законодавству України у сфері запобігання корупції та іншим нормативно-правовим актам;
- безпосередня участь працівників ВАКС у формуванні та реалізації антикорупційних механізмів та процедур;
- відповідальність та невідворотність покарання працівників незалежно від займаної посади та інших умов у разі вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією; постійний моніторинг ефективності здійснюваних антикорупційних заходів;
- оцінка корупційним ризикам за-для створення дієвої антикорупційної програми органу;
- посилення гарантій незалежності та невтручання у діяльність ВАКС;

- запровадження системи управління справами та систему моніторингу й оцінювання ефективності діяльності органу та його працівників;
- забезпечення єдності судової практики в усіх корупційних злочинах;
- посилення гарантій незалежності та невторчання у діяльність ВАКС;
- усунення корупційної складової тиску на бізнес з боку правоохоронних органів;
- підвищення ефективності системи запобігання політичній корупції (фінансування політичних партій за державні та приватні кошти, підзвітність);
- формування високого рівня довіри суспільства до антикорупційних органів тощо.

В процесі аналізу нами було доведено, що корупція виступає як основна загроза національній безпеці. Поняття «національна безпека» характеризує стан захищеності життєво важливих інтересів, особистості, суспільства та держави від різноманітних загроз, тобто виступає як свобода від небезпеки. Вищий антикорупційний суд покликаний боротися з проявами корупції, яка являється основною загрозою національній безпеці, та виступає як важіль встановлення правопорядку в результаті корупційних злочинів та правопорушень. На основі аналізу антикорупційної стратегії ВАКС, яка є основою протидії корупційним проявам, ми встановили, що політика Вищого антикорупційного суду спрямована протидіяти корупційним злочинам, які загрожують національній безпеці України та встановлювати відповідні покарання, здійснюючи моніторинг виконання судових рішень. ВАКС в Україні виступає важилем контролю захисту та становлення національної безпеки крізь призму антикорупційної політики, оскільки саме корупція є основною загрозою національній безпеці України.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

3.1. Правові проблеми забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом

Національна безпека відображає такий стан суспільної життєдіяльності в державі, при якій гарантовано забезпечується розвиток особистості, суспільства та держави, ефективно захищаються національні інтереси від будь-яких видів зовнішніх та внутрішніх загроз. Забезпечення національної безпеки, включаючи її правову частину – один із найважливіших напрямів державної політики. Україна може бути суверенною правовою державою виключно у тому випадку, якщо на її території буде налагоджено повноцінне нормативно-правове регулювання забезпечення національної безпеки. В даний час Україна постійно стикається з різними загрозами своїй національній безпеці, які поширюються на всі сфери суспільної життєдіяльності: внутрішньо- та зовнішньополітичну, оборонну, інформаційну, духовно-культурну, національно-етнічну, економічну, промислово-технологічну, демографічну, наукову та науково-технічну, екологічну тощо [28, 3-5].

У сучасному законодавстві України ще не представлені дієві правові інструменти та механізми ефективного протистояння новим викликам та загрозам національній безпеці. Необхідно у нормативно-правових актах уточнити та класифікувати напрями діяльності держави, пов'язані із забезпеченням національної безпеки, оскільки сучасні протиріччя, декларативний характер положень законів, а також їх неоднозначне тлумачення перешкоджають цілеспрямованій та ефективній роботі профільних державних структур.

Виходячи із загального тлумачення політики, можна так охарактеризувати сучасну політику України у сфері протидії корупції: це

система політико-правових відносин, юридичних норм, ідей, поглядів, що реалізуються в принципах, напрямках, формах та способах діяльності її суб'єктів протидії корупції у сфері здійснення державної та муніципальної влади, а також корпоративних інтересів.

Чому саме корупція є об'єктом вивчення проблем забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом? Тому що діяльність Вищого антикорупційного суду України спрямована на саме на здійснення правосуддя з метою захисту держави, суспільства чи конкретної особи від корупційних злочинів. Доведено, що корупція – це пряма загроза національній безпеці, оскільки вона руйнує фінансову систему та довіру населення до держави, а також спроможність державних службовців захищати національні інтереси через використання посади для власного збагачення.

Корупція – це пряма загроза національній безпеці держави, тому необхідність боротьби з нею не потребує доведення, адже конституційна демократія і надмірна корупція – взаємозаперечні явища [10]. Згідно аналізованого нами законодавства про створення Вищого антикорупційного суду в Україні вважаємо, що створення ВАКС – це серйозний крок, який направлений на протидію та запобігання корупційним злочинам в Україні, які загрожують цілісності національної безпеки держави, а також притягнення до відповідальності осіб, які вчинили ці злочини. Робота Вищого антикорупційного суду в Україні є необхідним кроком для запровадження дієвої системи протидії корупції. Оскільки розслідуванням справ, пов'язаних із корупцією та корупційними правопорушеннями, займається Національне антикорупційне бюро України, а спеціальна антикорупційна прокуратура є офіційним органом обвинувачення осіб, що вчинили корупційне правопорушення, то органу, що буде притягати до відповідальності, в Україні немає. Запровадження ВАКСу вирішує цю проблему та повноцінно доповнює систему протидії корупції в Україні.

Аналіз діяльності ВАКС дозволяє виділити основні його правові проблеми з якими на сьогоднішній день стикається даний судовий орган.

Першою проблемою, на яку також звертають увагу юристи, є законність та доцільність функціонування спеціально створеного компетентного суду з розгляду кримінальних корупційних злочинів поруч із судами загальної юрисдикції. Варто відмітити, що Вищий антикорупційний суд здійснює розгляд кримінальних корупційних справ виключно як суд першої та апеляційної інстанції. Відтак, з наведеного випливає, що антикорупційний суд розглядає по суті ті ж справи, що й суди загальної юрисдикції. Проте, варто відмітити, що завданням Вищого антикорупційного суду є саме розгляд справ, пов'язаних з кримінальними правопорушеннями, які віднесені до відання Національного антикорупційного бюро. Системний аналіз норм чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що до підслідності детективів НАБУ належать лише справи щодо окремих категорій суб'єктів, якщо ж такий злочин вчинено чиновниками нижчого рангу – ця справа не підслідна НАБУ, а отже, буде підсудна до звичайних судів.

Другою проблемою можна вважати те, що до кримінальних справ, які підпадають під юрисдикцію ВАКС висуваються певні умови, і лише у випадку дотримання хоча б однієї з них, така справа може бути розглянута Вищим антикорупційним судом. Першою з таких умов є вчинення корупційного злочину особами, коло яких суворо визначено законом – пунктами 1-3 ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу. Це досить широке коло службових осіб, на яких покладено виконання функції державного та місцевого спрямування, яких, умовно кажучи, можна віднести до категорії «вищі посадові особи». Друга умова для віднесення злочинів до юрисдикції Вищого антикорупційного суду – це випадки вчинення зазначеними посадовими особами злочинів, передбачених ст. 369, 369-2 КК України. І третя з умов – це вчинення будь-якого з вищеназваних двох груп злочинів, у встановленому законом, великому розмірі. Закон встановлює цей розмір, вказуючи, що справа буде віднесена до юрисдикції Вищого антикорупційного суду в разі, якщо предмет злочину або заподіяна ним шкода в 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для

працевдатних осіб на момент скоєння злочину. Тобто, якщо службова особа не відноситься до категорій визначених законом осіб і вчинений нею корупційний злочин за загальними правилами не підпадає під юрисдикцію Вищого антикорупційного суду, то в разі, якщо вчинений нею злочин буде скоєно щодо предмета або завдасть шкоди на зазначену суму або вище, то справа все ж буде потрапляти під юрисдикцію даного суду.

Таким чином, можна зробити висновок, що чинний КПК України чітко не визначає поняття і класифікацію суб'єктів кримінального провадження щодо корупційних злочинів. У ньому йдеться про осіб, які беруть участь у справі (статті 19, 20, 22, 53, 87), учасників процесу (глава 3).

Третьою проблемою є спірне питання віднесення корупційних злочинів до відання ВАКС. Важливу роль у даному питанні відіграє ч. 5 ст. 216 КПК України, яка закріплює розмір предмету злочину або завданої злочином шкоди. Оскільки саме від розміру предмета спору, що є істотною умовою порушення кримінального провадження залежатиме підслідність та підсудність корупційних злочинів. Зважаючи на досить чітку норму, щодо розміру предмета спору антикорупційний суд «втрачатиме» ще низку корупційних справ. Тож є велика вірогідність того, що ст. ст. 33-1 та 216 КПК України створюватимуть велику кількість правових колізій щодо визначення підслідності. Як нам вдалося з'ясувати, ВАКС підсудні не всі, а лише деякі категорії корупційних кримінальних правопорушень, коло яких чітко визначене Законом. У даному випадку мова йде про ст. 33-1 КПК України, якою Кодекс було доповнено у відповідності до пп. «г», п. 3 ч. 2 Розділу Розділ VI (Прикінцеві та перехідні положення) Закону України «Про ВАКС» []. Дослівний аналіз змісту вказаної статті дозволяє зробити висновок, що предметна підсудність ВАКС у цілому збігається із підслідністю НАБУ. Однак, з даного правила все ж таки є окремі винятки.

Так, згідно ст. 33-1 КПК України, ВАКС підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних кримінальних правопорушень, зазначених в примітці ст. 45 ККУ (зокрема, це ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313,

320, 357, 410 ККУ, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 ККУ), ст. ст. 206-2, 209, 211, 366-2, 366-3 ККУ, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених п.п. 1-3 ч. 5 ст. 216 КПК України.

Що стосується НАБУ, то, згідно абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України, його детективи здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410 ККУ, за наявності все тих же умов, які зазначені п.п. 1-3 ч. 5 ст. 216 КПК України.

В ході проведеного аналізу нам вдалося з'ясувати, що всі кримінальні провадження, досудове розслідування за якими здійснюють детективи НАБУ є підсудними ВАКС, проте не у всіх кримінальних провадженнях, які є підсудними ВАКС, досудове розслідування здійснюють детективи НАБУ. Якщо підсумувати вищесказане іншими словами, то виходить, що компетенція ВАКС є значно ширшою, аніж компетенція НАБУ. До прикладу, для ВАКС підсудні кримінальні провадження стосовно кримінальних правопорушень, які передбачені ст.ст. 262, 308, 312, 313, 320, 357, 364-1, 365-2, 368-2, 368-3, 368-4 ККУ, але здійснення досудового розслідування за цими статтям все ж віднесено до компетенції не НАБУ, а інших правоохоронних органів.

Таким чином, ми прийшли висновку що розширення юрисдикції антикорупційного суду в Україні розвантажить суди загальної юрисдикції та дозволить виробити усталену практику розгляду кримінальних справ по певних видах корупційних злочинів.

Четвертою проблемою можна вважати територіальність розгляду клопотань слідчими судьями Вищого антикорупційного суду. Варто зауважити, що за загальним правилом, юрисдикція антикорупційного суду поширюється на всю територію України, в той час як територіальні управління Національного антикорупційного бюро, що виконують функцію досудового

розслідування у регіонах, створені не у всіх областях. Таким чином, передбачені законом строки подання та розгляду таких клопотань і віддаленість територіальних управлінь Національного антикорупційного бюро неабияк ускладнюють процедуру розслідування корупційних злочинів. Та, якщо для усунення всіх вищезгаданих прогалин у законодавстві та перешкод у створенні і подальшому функціонуванні антикорупційного суду достатньо попрацювати законодавцеві, то вирішення найгострішої проблеми – ефективності таких судів взагалі важко покласти конкретно на якийсь орган.

Таким чином, здійснивши аналіз предметної підсудності ВАКС, ми дійшли до наступних узагальнюючих висновків: незважаючи на численні корегування компетенції ВАКС на законопроектному етапі та після, безпосередньо, створення самого суду, законодавцю, нажаль, не вдалося виконати одну із головних вимог, яку ставили перед ним міжнародні партнери – обов'язкова узгодженість компетенції ВАКС та НАБУ.

До п'ятої проблеми ми відносимо конституційність самого факту віднесення до компетенції ВАКС питання розгляду і вирішення справ про вчинення кримінальних корупційних правопорушень. По-перше, автори конституційного подання наголошують, що ВАКС «утворено виключно для розгляду виділених із загального масиву певних категорій кримінальних проваджень, що є однією з ознак статусу особливого суду».

По-друге, звернувши увагу на перелік статей ККУ, кримінальні провадження щодо яких віднесено до підсудності ВАКС, автори конституційного подання акцентують на відсутності чіткості «у визначенні та розмежуванні підсудності кримінальних проваджень ВАКС та іншими судами в системі судоустрою України», а також на тому, що ВАКС створено «для розгляду обмеженої кількості кримінальних проваджень, абстрактно визначеного кола кримінальних правопорушень», «для розгляду кримінальних проваджень щодо штучно виділеного із загального масиву переліку складів кримінальних правопорушень».

Такий аргумент теж не може бути підтриманий. При тому, чинне законодавство досить «чітко визначає та розмежовує» підсудність кримінальних проваджень ВАКС та інших судів. І саме з цією метою КПК України було доповнено окремою статтею – ст. 33-1, що не лише максимально деталізує предметну підсудність ВАКС, але й містить однозначне правило розмежування підсудності між ВАКС та судами інших юрисдикцій. І хоча ВАКС дійсно розглядає «обмежену кількість кримінальних проваджень» (так само як, наприклад, Вищий суд з питань інтелектуальної власності), однак це не «штучно виділений із загального масиву перелік» і не «абстрактно визначене коло» складів кримінальних правопорушень. У своїй сукупності всі вони складають єдину систему, цементуючою (об'єднувальною) ознакою якої є спрямованість на протидію корупції, а отже і забезпечення захисту національній безпеці України[51] [52] [63] [69].

Отже, на підставі викладеного можна підсумувати, що створення та діяльність Вищого антикорупційного суду на сьогоднішній день зумовлена певним колом питань, які на законодавчому рівні потребують вирішення. Проте, необхідно зазначити, що першою та найголовнішою метою створення ВАКС є запобігання корупції, яка є прямою загрозою національній безпеці України, а також дотримання розумних строків розгляду відповідних категорій кримінальних проваджень.

Основними моментами, які необхідно врегулювати на рівні відповідних законодавчих актів, на нашу думку, є: 1) доповнення ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» нормою, яка визначає систему законодавчо закріплених принципів та норм правової організації та діяльності Вищого антикорупційного суду України, які визначають його у взаєминах із суспільством та державою та визначають його місце в системі судової влади; 2) внесення змін до ст. 4 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» нормами, які чітко визначатимуть перелік кримінальних проваджень, які будуть віднесені до відання ВАКС, шляхом розмежування їх за суб'єктами та предметом; 3) потребує розширення предметної юрисдикції антикорупційного суду; 4)

потребує також розроблення роз'яснень щодо перегляду кримінальних проваджень у касаційному порядку або ж за нововиявленими обставинами.

Таким чином, все ж, якщо не незважати на наявні законодавчі недоліки, прогалини та суперечності, віднесення до повноважень ВАКС здійснення правосуддя щодо окремих категорій корупційних правопорушень, роботу ВАКС слід розглядати як важливий та необхідний крок в реалізації боротьби з корупцією як загрозою національній безпеці України. До того ж, можна стверджувати, що вузькоспеціалізована діяльність ВАКС має завдання забезпечити максимально кваліфікований розгляд таких корупційних проваджень, що є важливим кроком у здійсненні захисту національної безпеки держави.

3.2. Протидія корупції Вищим антикорупційним судом як структурна складова національної безпеки України

Державний механізм протидії корупції в Україні являє собою цільну та узгоджену систему суб'єктів протидії корупції, кожен з яких виконує конкретні, визначені чинним законодавством, завдання та функції з розслідування, судо-вого обвинувачення та безпосереднього вчинення правосуддя щодо осіб, які здійснили корупційне правопорушення. центральним елементом цього механізму є Вищий антикорупційний суд України.

Сьогодні в Україні в цілому створено правовий каркас цієї протидії, про що свідчить ціла низка програмних документів, законів та підзаконних актів, метою прийняття яких є необхідність приведення національного законодавства в цій сфері у відповідність до міжнародних стандартів протидії корупції та задоволення потреби українського суспільства взяти контроль над корупціогенними фактами.

Аналіз показників індексу сприяння корупції, розрахованих експертами Transparency International свідчить, що впродовж останнього десятиліття

рівень корупції в Україні стабільно залишається надзвичайно високим. За рівнем корупції Україна прирівнюється до так званих «проблемних» країн світу.

За даними багатьох експертів цієї галузі явище пандемії COVID-19 негативно відбилося на ситуацію з корупцією у світі, що є серйозним приводом для хвилювання в Україні. «За останній рік кількість повідомлень про вчинення корупції зросла в усьому світі», – зазначається у звіті Transparency International [28, 3-18].

Організація Вищого антикорупційного суду в Україні є необхідним кроком для запровадження дієвої системи протидії корупції. Оскільки розслідуванням справ, пов'язаних із корупцією та корупційними правопорушеннями, займається Національне антикорупційне бюро України, а спеціальна антикорупційна прокуратура є офіційним органом обвинувачення осіб, що вчинили корупційне правопорушення, то органу, що буде притягати до відповідальності, в Україні немає. Запровадження ВАКСу вирішує цю проблему та повноцінно доповнює систему протидії корупції в Україні [34].

Для того, щоб зрозуміти структуру механізму протидії корупції Вищим антикорупційним судом України, проаналізуємо процесуальну діяльність ВАКС як основну його функцію у забезпеченні національної безпеки України. Отже, з початку процесуальної діяльності на розгляді Вищого антикорупційного суду як суду першої інстанції перебувало 340 кримінальних проваджень, 20764 скарги, заяв і клопотань у порядку судового контролю за досудовим розслідуванням кримінальних корупційних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні та 2 цивільних позови про визнання необґрунтованими активів та стягнення їх в дохід держави.

Найбільший відсоток (майже половину) з усієї кількості проваджень, що перебувають на розгляді Вищого антикорупційного суду, становлять так звані економічні злочини – підсудні Вищому антикорупційному суду кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або

заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України та ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем» КК України. Справи, пов'язані з пропозицією, наданням, одержанням неправомірної вигоди (ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України та ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» КК України) становлять 42 % від усіх проваджень, що їх розглядає Вищий антикорупційний суд. Легалізація, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (ст. 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» КК України та ст. 366 «Службове підроблення» КК України) інкримінується разом з іншими кримінальними правопорушеннями, а тому кількість за цією категорією злочинів не може впливати на якісні характеристики кваліфікації проваджень. Провадження щодо обвинувачення за іншими статтями складають 3%.

За період процесуальної діяльності суду результатом розгляду кримінальних проваджень стало ухвалення 49 вироків, із яких 8 виправдувальних та 41 обвинувальний. Для порівняння із загальноукраїнською статистикою виправдувальних вироків, яка наявна за 2020 рік та здійснюється щодо кількості осіб, візьмемо еквівалентні одиниці виміру. Так, Вищим антикорупційним судом у 2020 році ухвалено обвинувальні вирoki щодо 23 осіб, а виправдувальні – щодо 2 осіб, що у відсотковому відношенні становить 8% від загальної кількості осіб, щодо яких увалено вирoki. Натомість, місцевими загальним судами, у 2020 році обвинувальні вирoki ухвалені щодо 78008 осіб, а виправдувальні – щодо 735 осіб, що у відсотковому відношенні становить 0,9 % від загальної кількості осіб, щодо яких увалено вирoki. Відтак, у відсотковому співвідношенні така статистика свідчить, що показник виправдувальних вироків у Вищому антикорупційному суді достатньо високий у порівнянні із загальними судами.

У 2021 році кількість виправдувальних вироків, ухвалених Вищим

антикорупційним судом, зростає. Щодо обвинувальних вироків, то із 41 вироку 15 ухвалено за результатами затвердження угод про визнання винуватості, що становить 37 % від загальної кількості обвинувальних вироків. Водночас, у чотирьох провадженнях суд відмовив у затвердженні угод, що становить п'яту частину від усіх угод, які були подані до суду для затвердження.

Якщо проаналізувати вироків, ухвалені Вищим антикорупційним судом за категоріями злочинів, то можна помітити тенденцію, що співвідношення вироків щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» КК України та ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем» КК України (економічні злочини), а також щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з наданням та одержанням неправомірної вигоди (ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України та ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» КК України) пропорційне до кількості надходжень справ таких категорій.

Щодо ухвалених вироків за кількістю обвинувачених, то переважна їх більшість ухвалена в провадженнях, де обвинувачується одна особа. Розгляд кримінальних проваджень за обвинуваченням двох і більше осіб зазвичай відбувається набагато повільніше [35] [37] [76].

Можемо виділити об'єктивні та суб'єктивні причини такої тенденції, серед об'єктивних причин – пандемія, великий обсяг матеріалів кримінального провадження, які суд досліджує безпосередньо, значна кількість свідків; щодо суб'єктивних причин, то до них можемо віднести відповідну тактику сторони захисту, спрямовану на затягування розгляду провадження, неявку учасників без поважних причин, зловживання правом на захист та інші. Однак, жодна особа не повинна перебувати під тягарем обвинувачення невинувато тривалий час, саме тому і сторона обвинувачення, і сторона захисту повинні об'єднати зусилля з метою

досягнення справедливості та законності під час розгляду судом справ про корупційні кримінальні правопорушення.

Підбиваючи підсумки, можемо зазначити, що загальна кількість осіб, щодо яких здійснюється провадження, та кількість проваджень, які надходять на розгляд до Вищого антикорупційного суду, постійно збільшується, така тенденція, ймовірно за все, збережеться і в подальшому, що свідчить про збільшення середнього навантаження на одного суддю та є своєрідним викликом. Проте, в контексті функціональної основи ВАКС у забезпеченні національної безпеки шляхом виконання своїх прямих обов'язків, такий потенціал має цілком позитивну тенденцію.

Отже, запровадження Вищого антикорупційного суду в Україні, безсумнівно, було необхідним кроком. Однак ефективність роботи ВАКСу викликає побоювання / підозру щодо доцільності його запровадження, з огляду на визначенні дослідниками недоліки, але, зважаючи на вищезазначені факти, без організації подібної судової ланки Україну б чекали значні проблеми. Попри це, існує нагальна потреба в аналізі існуючих організаційних та інших проблем функціонування такого суду з наступною редукцією шляхів їх подолання.

3.3 Проблеми функціонування антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України

Основною метою забезпечення національної безпеки України є створення та підтримка необхідного рівня захищеності життєво важливих інтересів усіх об'єктів безпеки, який би створював сприятливі умови для розвитку особистості, суспільства та держави і виключав небезпеку послаблення ролі та значення України як суб'єкту міжнародного права, підризу здібності держави реалізовувати національні інтереси України.

Проблеми захисту національних інтересів України, забезпечення її національної безпеки та вдосконалення правового регулювання у даній сфері в

даний час належать до основних і перспективних завдань розвитку держави та її законодавства. Найважливішим інструментом формування та ефективного функціонування такої системи є багатопланова діяльність держави, пов'язана з розробкою її теоретичних (концептуальних), нормативних, інституційних та комунікативних засад. Ця діяльність не може бути пов'язана тільки з окремими організаційними та нормативними змінами. Досягти мети створення ефективної системи забезпечення національної безпеки без відповідного теоретичного обґрунтування та встановлення функціональних компетенцій кожного із суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні національної безпеки країни, неможливо.

Національна безпека України може бути забезпечена лише активною, випереджувальною та взаємопов'язаною діяльністю всіх елементів системи забезпечення національної безпеки країни. Тільки така взаємодія дозволяє сформувати її нову якість, якість вищої рівня.

До таких елементів забезпечення національної безпеки України ми можемо віднести факт створення державою Вищого антикорупційного суду, оскільки корупція – одна із найбільших загроз національній безпеці держави.

Таким чином, якщо говорити про проблематику захисту національної безпеки повноваженнями ВАКС, **першою проблемою можна назвати особливості всебічної підготовки його кадрового складу**, а конкретніше проблему цієї підготовки. Вона характеризується тим, що Вищий антикорупційний суд України є відносно новим органом судової влади в нашій державі, тому, зважаючи на відсутність методичного інструментарію виникає проблема в підготовці кадрового складу за-для забезпечення бездоганної роботи суду. У даному контексті ми підтримуємо думку В. Воліка, яка полягає у тому, що суддівський корпус Вищого антикорупційного суду України зобов'язаний із системною періодичністю здійснювати комплексне, поглиблене й різностороннє навчання з доскональним вивченням положень *Acquis communautaire* – нормативно-правового доробку Європейського Союзу [25]. Дотримання цієї умови надасть змогу виконувати суддівські обов'язки

більш професійним та належним чином. За-для досягнення європейського рівня вимог до посади судді необхідно дотримуватись відповідних міжнародних стандартів щодо компетентності, відкритості та неупередженості судді. Також потрібно виділяти достатню кількість ресурсів для забезпечення відповідності навчальних програм вимогам якості початкового навчання суддів та підвищення їхньої кваліфікації європейському рівню. Одночасно, навчально-освітні програми мають весь час коригуватися, ураховуючи зміни в європейському законодавстві, а програми підвищення кваліфікації суддів систематично оцінюватися на відповідність міжнародним стандартам.

Враховуючи масштабність та резонантність справ, що розглядаються суддями Вищого антикорупційного суду України, сьогодні удосконалення лише професійно-юридичних компетентностей даних суддів не є достатнім. Розвитку потребують і особистісні й соціальні компетенції. Вважаємо можливим виділити такі п'ять основних напрямів підготовки антикорупційних суддів (див. Табл. 3) [63].

Основні напрями підготовки суддів ВАКС	
<i>I. Юридичнопрофесійний напрям:</i> <i>I.I. Загальноюридична підготовка</i> <i>I.II. Спеціалізоване – антикорупційне навчання</i>	Ключовий напрям підготовки та розвитку професійної компетенції антикорупційних суддів, якому повинно відводиться найбільше часу для його вдосконалення.
<i>II. Технологічний напрям</i>	Розвиток цифрових компетентностей та навичок роботи з сучасними технологіями
<i>III. «Soft skills» напрям</i>	Надпрофесійні навички успішної організації робочого процесу: лідерські, комунікативні, самоорганізаційні, управлінські та навички роботи з інформацією.

<i>IV. Напрямі професійної етики</i>	Розвиток юридичної деонтології, удосконалення навичок «активного слухання» тощо.
<i>V. Напрямі психологічної підготовки</i>	Протидія підвищеному тиску, пов'язаного з роботою та займаною посадою антикорупційного судді.

Таблиця 3. Основні напрями підготовки суддів ВАКС [50] [63]

На сьогодні майже неможливо однозначно бути за чи проти діяльності Вищого антикорупційного суду. Так чи інакше, закон про нього вже ухвалено, а результати його роботи ми можемо уже побачити. Так, Згідно останнього звіту Вищого антикорупційного суду про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік розглянуто було 311 проваджень, з яких 108 становили засідання суду першої інстанції, лише 17 з них були як суд апеляційної інстанції, решта з них стосувалися обрання запобіжних заходів. Засуджено було 126 осіб. Варто наголосити, що загальний відсоток порушень в першій інстанції складав 7%, які здебільшого стосувалися порядку здійснення правосуддя, а саме порушення порядку передання матеріалів через судового розпорядника (31%), не надання пам'яток про процесуальні права (19%), не вчинення заходів щодо протидії зловживанню процесуальними правами (13%). Що стосується апеляційної інстанції, то загальний відсоток порушень становив 3%. Проте, як влучно зазначив В.О. Зеленський: «...завдання Вищого антикорупційного суду дуже просте корупціонер – покараний, держава, суспільство та інвестор – захищені» [35]. І це дійсно так, цікавим є саме кінцевий результат – кількість покараних осіб і коштів повернутих до державного бюджету. А їх, як бачимо, не дуже велика кількість.

У вище згаданому звіті Вищого антикорупційного суду про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік зазначено, що у жодному провадженні не було прийнято рішення про застосування конфіскації чи спецконфіскації. Окрім того, на сьогоднішній день присутня ситуація відсутності одностайної практики розгляду подібних корупційних злочинів. Тому виникає питання **другої проблеми – доцільності функціонування**

такого суду, враховуючи те, що держава витрачає не малі кошти на його утримання.

Третя проблема, яка є актуальною, це – розмежування повноваження ВАКС на суддівські та адміністративні, оскільки чинне законодавство України не містить з даного приводу чіткої правової норми, що на практиці створює певні проблеми при їх реалізації. На думку багатьох науковців, що голова суду повинен здійснювати керування всіма напрямками діяльності суду. Обмеження його реальних управлінських повноважень може спровокувати проблеми організації судочинства, його якості та дотриманням строків розгляду справ тощо. Інші дотримуються протилежної думки та вважають, необхідним обмежити повноваження керівників судів представницькими функціями та контролем за організацією роботи суду. Це забезпечить неможливість зовнішнього впливу на суддю через втручання у здійснення судочинства.

Ми підтримуємо концепцію підвищення рівня антикорупційного судочинства за рахунок зменшення управлінських та організаційних функцій адміністративних посад ВАКС. Ця позиція, на наш погляд, відповідає міжнародним засадам судової досконалості. Відповідно до вказаного документу в досконалому суді застосовується ефективний розподіл праці між суддями та працівниками апарату суду, в результаті чого коло адміністративних задач, що їх вирішує суддя, є щонайменшим. У контексті зазначеного є слушною позиція О.А. Калашникової, що розмежування процесуальних та адміністративно-управлінських завдань між суддями (головою суду та його заступником) і керівником апарату сприятиме забезпеченню незалежності суддів [40].

Передбачені чинним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» вимоги до кандидата на посаду судді ВАКС, не дають в повній мірі об'єктивно сформувати корпус професійних та чесних суддів [7]. У зв'язку з наведеним, вважаємо за необхідне запровадити анонімне тестування на психологічні особливості особистості, чесність, стресостійкість, уміння

приймати рішення та нести за них відповідальність. Крім того, вважаємо за доцільне запровадити проходження співбесіди за допомогою поліграфа, що дасть змогу об'єктивно здійснити аналіз професійних та людських якостей особистості.

Отже, четвертою проблемою можемо вважати положення про вимоги до кандидатів на посаду судді ВАКС, які є дискримінаційними за ознаками професійної, службової діяльності особи; її політичних переконань і порушують заборону, закріплену ст. 24 Конституції України. Заборона особам, за політичні переконання у минулому бути суддею ВАКС є не зрозумілою. Адже, якщо діяльність політичної партії, з якою була пов'язана особа не була визнана не законною і така партія не була заборонена, то в яких протиправних діях, у такому випадку можна обвинувачувати особу? За таких умов – це нагадує політичне переслідування. Окрім того, відмова у зайнятті посади судді ВАКС без наявності обвинувального вироку суду порушуються вимоги ч. 1 ст. 62 Конституції України та ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України. Отже, виходить першим чином треба встановити винуватість конкретної особи у вчиненні злочину обвинувальним вироком суду, тоді вже на підсаві закону можна здійснити заборону брати участь у конкурсі на зайняття посади судді ВАКС.

Аналіз норм чинного законодавства відносно суддів Вищого антикорупційного суду включає в себе здійснення ними правосуддя на професійній основі, передбачає використання ними низки специфічних знань, вмінь і навичок у вузькоспеціалізованій сфері, що зумовлює наявність особливих компетенцій у суддів ВАКС. В академічному Тлумачному словнику української мови компетенцію визначаємо як «коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи» [10]. Вузькоспеціалізована сфера діяльності судді, у якій знаходять своє застосування знання, вміння та навички, окреслюється межами компетенції, яка законодавчо розкривається через інститут підсудності, тобто сукупність справ, які підлягають розгляду

конкретним суддею. Аналіз підсудності ВАКС призводить до виявлення суперечливих моментів.

Так, Національне антикорупційне бюро України здійснює досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 206-2, 209 Кримінального Кодексу України (Кримінальний Кодекс України, 2001), що не віднесені до підсудності Вищого антикорупційного суду, в той час як Вищий антикорупційний суд розглядає по суті кримінальні провадження за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357 Кримінального Кодексу України, за умови, що вони вчинені шляхом зловживання службовим становищем, передбачені статтями 364-1, 365-2, 206-2, 209, 211 Кримінального Кодексу України, що не віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України [1]. Очевидним недоліком, який дуже впливає на ефективність діяльності органів, спрямованих на протидію корупційним правопорушенням, є невідповідність підсудності та підслідності цих органів. Окрім впливу на ефективність діяльності органів протидії корупції, такий стан речей логічно виключає суддю ВАКС із переліку осіб, діяльність яких спрямована на протидію корупції, «розмиває» розуміння його адміністративно-правового статусу, оскільки особа, яка повинна здійснювати правосуддя у справах, пов'язаних із корупційними виявами у суспільстві, законодавчо усунута від здійснення судочинства в частині таких справ. Тому логічним є наділення системи органів протидії корупції спільним колом підсудних і підслідних злочинів, щоб розвантаживши суди першої інстанції від розгляду специфічної категорії справ, підвищити швидкість розгляду справ про корупційні правопорушення, оскільки вони мають значний резонанс, а швидкість розгляду справ є критерієм як ефективності діяльності судової системи, так і гарантією забезпечення прав і свобод у кримінальному провадженні. Зазначені заходи завершать формування єдиної, цілісної, комплексної, трискладової спеціалізованої системи попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, розгляду справ про

корупційні правопорушення відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. Окрім того, закріплення спільної підслідності та підсудності для усіх трьох складників цієї системи призведе до укріплення адміністративно-правового статусу судді ВАКС як елемента боротьби із корупцією.

Розуміння ВАКС як третього елемента системи органів протидії корупції (після Національного антикорупційного бюро (Закон України «Про національне антикорупційне бюро», 2014) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (Закон України «Про прокуратуру», 2014)) також викликало низку питань. Згідно Перехідних положень Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо внесення змін до Кримінально-процесуального Кодексу України, а саме включення до нього статті 331 «Предметна підсудність Вищого антикорупційного суду», можна дійти висновку про нетотожність підслідності Національного антикорупційного бюро та Вищого антикорупційного суду України (Кримінальний процесуальний Кодекс України, 2012) [1].

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок, що створення та діяльність Вищого антикорупційного суду на сьогоднішній день зумовлена певним колом питань, які на законодавчому рівні потребують вирішення. Необхідним є вирішення питання територіальності ВАКС та Національного антикорупційного бюро; внесення змін до ст. 8 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд», доповнивши нормою про обов'язкове проходження анонімного тестування на психологічні особливості особистості, чесності, стресостійкості, уміння приймати рішення та нести за них відповідальність; вирішення питання щодо виключення із ч. 4 ст. 7 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» заборони особам, за політичні переконання у минулому бути суддею ВАКС.

Також, важливо підчеркнути, що адміністративно-правовий статус судді Вищого антикорупційного суду має певні особливості, які обґрунтовано закріплено в профільному законі. До таких особливостей належить розуміння адміністративно-правового статусу судді Вищого антикорупційного суду як системного, законодавчо закріпленого поняття, яке передбачає низку специфічних прав, свобод та законних інтересів судді, що визначають його роль як учасника суспільних відносин. Існують і проблемні питання щодо практичної реалізації адміністративно-правового статусу суддів ВАКС: неоднакова підсудність органів, які здійснюють протидію корупційним виявам, розбіжності щодо строків проходження підвищення кваліфікації суддів ВАКС.

Висновки до розділу 3

Робота Вищого антикорупційного суду в Україні є необхідним кроком для запровадження дієвої системи протидії корупції, яка є прямою загрозою національній безпеці України. Згідно проведеного аналізу, ми встановили, що до правових проблем забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом відносяться такі:

- законність та доцільність функціонування спеціально створеного компетентного суду з розгляду кримінальних корупційних злочинів поруч із судами загальної юрисдикції;

- висування певних умов (1. вчинення корупційного злочину особами, коло яких суворо визначено законом – пунктами 1-3 ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу; 2. це випадки вчинення зазначеними посадовими особами злочинів, передбачених ст. 369, 369-2 КК України; 3. вчинення будь-якого з вищеназваних двох груп злочинів, у встановленому законом, великому розмірі) щодо кримінальних справ, де у випадку дотримання хоча б однієї з них, така справа може бути розглянута Вищим антикорупційним судом;

Таким чином, тут можна зробити висновок, що чинний КПК України чітко не визначає поняття і класифікацію суб'єктів кримінального провадження щодо корупційних злочинів.

- спірне питання віднесення корупційних злочинів до відання ВАКС (ВАКС підсудні не всі, а лише деякі категорії корупційних кримінальних правопорушень, коло яких чітко визначене Законом);

Вважаємо, що розширення юрисдикції антикорупційного суду в Україні розвантажить суди загальної юрисдикції та дозволить виробити усталену практику розгляду кримінальних справ по певних видах корупційних злочинів, і, таким чином вирішить дану проблему.

- територіальність розгляду клопотань слідчими суддями Вищого антикорупційного суду;

- конституційність самого факту віднесення до компетенції ВАКС питання розгляду і вирішення справ про вчинення кримінальних корупційних правопорушень.

Проаналізувавши процесуальну діяльність ВАКС як основну його функцію у забезпеченні національної безпеки України, ми отримали наступні показники: найбільший відсоток (майже половину) з усієї кількості проваджень, що перебувають на розгляді Вищого антикорупційного суду, становлять економічні злочини – підсудні Вищому антикорупційному суду кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України та ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем» КК України. Справи, пов'язані з пропозицією, наданням, одержанням неправомірної вигоди (ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України та ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» КК України) становлять 42 % від усіх проваджень, що їх розглядає Вищий антикорупційний суд. Легалізація, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (ст. 209 «Легалізація (відмивання) майна,

одержаного злочинним шляхом» КК України та ст. 366 «Службове підроблення» КК України) інкримінується разом з іншими кримінальними правопорушеннями, а тому кількість за цією категорією злочинів не може впливати на якісні характеристики кваліфікації проваджень. Провадження щодо обвинувачення за іншими статтями складають 3%.

Зазначимо, що загальна кількість осіб, щодо яких здійснюється провадження, та кількість проваджень, які надходять на розгляд до Вищого антикорупційного суду, постійно збільшується, що свідчить про позитивну динаміку роботи ВАКС у протидії корупції та іншим злочинам, які є прямою загрозою національній безпеці України.

До проблем функціонування антикорупційного суду у системі забезпечення національної безпеки України відносимо:

- проблеми всебічної підготовки кадрового складу ВАКС;
- доцільність функціонування ВАКС, що характеризується відсутністю одностайної практики розгляду і прийняття рішень про застосування конфіскації чи спецконфіскації;
- розмежування повноваження ВАКС на суддівські та адміністративні, (чинне законодавство України не містить з даного приводу чіткої правової норми, що на практиці створює певні проблеми при їх реалізації).

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі представлені результати дослідження діяльності Вищого антикорупційного суду в системі забезпечення національної безпеки України, які знайшли відображення у теоретичному та практичному обґрунтуванні.

Аналіз теоретичної бази довів, що досліджувана проблема є досить актуальною. Уточнено поняття терміну «національна безпека» – це стан захищеності окремої країни та її населення від внутрішніх та зовнішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності.

В процесі аналізу ми довели, що завданням Вищого антикорупційного суду є: 1. Здійснення правосуддя згідно визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту держави, суспільства, особи від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів; 2. Контроль над дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Ми встановили, що згідно юридичних аспектів, Вищий антикорупційний суд в Україні відповідно до ст. 1 ухваленого закону є постійно діючим спеціалізованим судом у системі судоустрою України (Закон України № 2447-VIII, 2018: ст. 212). Правовий статус ВАКС та його місце в судовій системі визначені Конституцією України. ВАКС є вищим спеціалізованим судом, утвореним Законом України «Про Вищий антикорупційний суд», проєкт якого вніс до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. ВАКС здійснює правосуддя згідно визначених законом засад та процедур судочинства, метою яких є захист держави, суспільства, особи від корупційних і пов'язаних із ним злочинів та здійснення судового контролю щодо досудового розслідування подібних злочинів, з метою дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Ми з'ясували, що законодавча закріпленість легітимізує адміністративно-правовий статус ВАКС, надає йому визнання і захисту з боку держави, яка гарантує його. Як вбачається з положень статті 2 Закону «Про вищий антикорупційний суд», правову основу діяльності цього суду становлять Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Адміністративно-правовий статус судді ВАКС набув закріплення у чинних нормативно-правових актах України. Згідно проведеного аналізу, ми встановили, що повноваження Вищого антикорупційного суду поділяються на: 1) спеціально-судові (безпосереднє здійснення правосуддя, аналіз та узагальнення судової практики); 2) адміністративні (формування забезпечення умов для здійснення правосуддя та реалізації інших нормативних засад законодавства про судову систему). До адміністративних повноважень ВАКС належить: проведення діяльності, яка пов'язана із забезпеченням правового, організаційного, фінансового, методологічного забезпечення діяльності Вищого антикорупційного суду; здійснення судового контролю; проведення інформаційної та аналітичної роботи щодо публікації офіційних відомостей про функціональну діяльність суду; надання Вищим антикорупційним судом адміністративних послуг; здійснення внутрішньої координації та функціональної взаємодії з антикорупційними органами, іншими органами державної влади, судового врядування, судами системи судоустрою; здійснення внутрішньо-організаційного адміністрування в кадровій роботі Вищого антикорупційного суду; проведення внутрішнього аудиту; здійснення міжнародного співробітництва.

Проведений нами теоретичний аналіз дав змогу стверджувати, що юрисдикція ВАКС поширюється на всю територію України. Рішення Вищого антикорупційного суду України підлягають можливому перегляду Верховним Судом в порядку касаційного провадження як найвищим судом у системі судоустрою України.

В контексті визначення концептуальних основ формування системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду ми встановили, що в першу чергу механізм забезпечення національної безпеки України – це спосіб забезпечення, відповідний потребам особистості, країни та суспільства, адекватний досягнутому рівню їх розвитку, систематизований в різних формах прояву, що визначає характер і спрямованість умов забезпечення безпеки держави. Для аналізу характеристики системи забезпечення національної безпеки України в рамках Вищого антикорупційного суду ми розглядаємо корупцію як основну загрозу національній безпеці України. Завданням Вищого антикорупційного суду є саме вчинення правосуддя з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів. На підставі вищенаведеного вважаємо, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямків розвитку держави та безпосереднього функціонування ВАКСу, як державного органу боротьби з корупційними та іншими злочинами. Основними критеріями для формування та реалізації системи забезпечення національної безпеки України в рамках ВАКС щодо запобігання та протидії корупції є: відповідність запланованих антикорупційних заходів Конституції України, законодавству України у сфері запобігання корупції та іншим нормативно-правовим актам; безпосередня участь працівників ВАКС у формуванні та реалізації антикорупційних механізмів та процедур; відповідальність та невідворотність покарання працівників незалежно від займаної посади та інших умов у разі вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією; постійний моніторинг ефективності здійснюваних антикорупційних заходів; посилення гарантій незалежності та невторчання у діяльність ВАКС; запровадження системи управління справами та систему моніторингу й оцінювання ефективності діяльності органу та його працівників; забезпечення єдності судової практики в усіх корупційних злочинах тощо.

Аналізуючи феномен корупції крізь призму національної безпеки ми з'ясували, що політика ВАКС спрямована протидіяти корупційним злочинам, які піддають загрози національну безпеку України та встановлювати відповідні покарання. Вищий антикорупційний суд виступає як: 1) важіль встановлення правопорядку в результаті корупційних злочинів та правопорушень, які є прямою загрозою національній безпеці України; 2) як фактор запобігання та протидії корупції, який ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав людини і основних свобод, доброчесності публічної служби, формування негативного ставлення до проявів корупції, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, ефективності та законності використання бюджетних коштів, прозорості та відкритості діяльності, партнерства з інститутами громадянського суспільства, широкого залучення громадськості до здійснення антикорупційних заходів.

В ході аналізу правових проблем забезпечення національної безпеки Вищим антикорупційним судом ми встановили, що такими вважаються: 1) Законність та доцільність функціонування спеціально створеного компетентного суду з розгляду кримінальних корупційних злочинів поруч із судами загальної юрисдикції; 2) Другою проблемою можна вважати те, що до кримінальних справ, які підпадають під юрисдикцію ВАКС висуваються певні умови, і лише у випадку дотримання хоча б однієї з них, така справа може бути розглянута Вищим антикорупційним судом; 3) Спірне питання віднесення корупційних злочинів до відання ВАКС; 4) Територіальність розгляду клопотань слідчими суддями Вищого антикорупційного суду; 5) Конституційність самого факту віднесення до компетенції ВАКС питання розгляду і вирішення справ про вчинення кримінальних корупційних правопорушень. Таким чином, на нашу думку, основними моментами, які необхідно врегулювати на рівні відповідних законодавчих актів є: 1) доповнення ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» нормою, яка визначає систему законодавчо закріплених принципів та норм правової організації та діяльності Вищого антикорупційного суду України, які визначають його у

взаєминах із суспільством та державою та визначають його місце в системі судової влади; 2) внесення змін до ст. 4 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» нормами, які чітко визначатимуть перелік кримінальних проваджень, які будуть віднесені до відання ВАКС, шляхом розмежування їх за суб'єктами та предметом; 3) потребує розширення предметної юрисдикції антикорупційного суду; 4) потребує також розроблення роз'яснень щодо перегляду кримінальних проваджень у касаційному порядку або ж за нововиявленими обставинами.

З метою з'ясування структури механізму протидії корупції Вищим антикорупційним судом України, ми проаналізували процесуальну діяльність ВАКС як основну його функцію у забезпеченні національної безпеки України. Ми встановили, що на відсотковому співвідношенні найбільший відсоток (майже половину) з усієї кількості проваджень, що перебувають на розгляді Вищого антикорупційного суду, становлять економічні злочини – підсудні Вищому антикорупційному суду кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» Кримінального кодексу України та ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем» КК України. Справи, пов'язані з пропозицією, наданням, одержанням неправомірної вигоди (ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» КК України та ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» КК України) становлять 42% від усіх проваджень, що їх розглядає Вищий антикорупційний суд. Легалізація, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (ст. 209 «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом» КК України та ст. 366 «Службове підроблення» КК України) інкримінується разом з іншими кримінальними правопорушеннями, а тому кількість за цією категорією злочинів не може впливати на якісні характеристики кваліфікації проваджень. Провадження щодо обвинувачення за іншими статтями складають 3%. Таким чином, можемо зазначити, що загальна кількість осіб, щодо яких здійснюється

провадження, та кількість проваджень, які надходять на розгляд до Вищого антикорупційного суду, постійно збільшується, що вказує нам на позитивну динаміку боротьби із корупційними та іншими злочинами Вищим антикорупційним судом.

Здійснивши аналіз проблем функціонування ВАКС у системі забезпечення національної безпеки України ми дійшли наступних висновків. Нами було виокремлено такі проблеми функціонування ВАКС у системі забезпечення національної безпеки України: 1) Проблеми всебічної підготовки кадрового складу ВАКС; 2) Доцільність функціонування ВАКС, що характеризується відсутністю одностайної практики розгляду і прийняття рішень про застосування конфіскації чи спецконфіскації; 3) Розмежування повноваження ВАКС на суддівські та адміністративні, (чинне законодавство України не містить з даного приводу чіткої правової норми, що на практиці створює певні проблеми при їх реалізації) тощо. Таким чином, на підставі аналізу можна підсумувати, що створення та діяльність Вищого антикорупційного суду на сьогоднішній день зумовлена певним колом питань, які на законодавчому рівні потребують вирішення. Ми вважаємо, що необхідним є вирішення питання територіальності ВАКС та Національного антикорупційного бюро; внесення змін до ст. 8 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд», доповнивши нормою про обов'язкове проходження анонімного тестування на психологічні особливості особистості, чесності, стресостійкості, уміння приймати рішення та нести за них відповідальність; вирішення питання щодо виключення із ч. 4 ст. 7 ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» заборони особам, за політичні переконання у минулому бути суддею ВАКС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики у діяльності Вищого антикорупційного суду: матеріали II щорічного круглого столу (м. Київ, 30 вересня 2021 р.), Київ: ВАІТЕ, 2021. 138 с.
2. Антикорупційні програми органів державної влади. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antikoruptsijni-programy-yaki-nadijshly-na-pogodzhennya/>.
3. Антипова І.Л. Поняття адміністративно-правового статусу вищих спеціалізованих судів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 2. Том 2. С. 177–182.
4. Антипова І.Л. Структура адміністративно-правового статусу вищих спеціалізованих судів в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 8. С. 111–115.
5. Антипова І.Л. Юридичні гарантії діяльності вищих спеціалізованих судів в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 158–162.
6. Антонова Л.В, Абдуллаєв Вагіф Ахмед Огли. Корупція як чинник загрози національній безпеці. URL: [file:///C:/Users/jerde/Downloads/246-Article%20Text-284-1-10-20210723%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/jerde/Downloads/246-Article%20Text-284-1-10-20210723%20(2).pdf).
7. Беспалова О.І. Створення Вищого антикорупційного суду як важливий крок у напрямі здійснення судової реформи в Україні. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/1556>.
8. Біденко А. Законодавчі аспекти управління національною безпекою за рубежем. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 132-140.
9. Буравльов Є.П. Глобалізація: проблеми безпеки. Рада національної безпеки і оборони України, Інститут проблем національної безпеки. Київ: Ін-т проблем нац. безпеки, 2007. 160 с. Бібліогр.: с. 152-156.
10. Великий енциклопедичний юридичний словник; за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2007. 992 с.

11. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 року. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.
12. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
13. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>.
14. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
15. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
16. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про утворення Вищого антикорупційного суду». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-19#Text>.
17. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
18. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про запобігання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
19. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>.

20. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
21. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про судоустрій і статус судді» від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1402-19/ed20171129>.
22. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) – вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України. Офіційний сайт ВАКС. 2021. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/info_sud/competence/.
23. Вищий антикорупційний суд. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/Brochure_HACC_UKR.pdf.
24. Вищий антикорупційний суд. ВАКС. 2020. 16 с. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/PICS/dok/HACC_Leaflet_03.03.2020_one%20page_UKR.pdf.
25. Гвоздецький В.Д. Оцінювання корупції в Україні: результати та напрями формування громадської думки. *Матеріали II Міжнародної науковопрактичної конференції (Київ, 8 грудня 2017 року)*. Київ, 2017. С. 63-68.
26. Гетьман А.Б. Історичні етапи обмежень прав і свобод людини і громадянина до прийняття Конституції України. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: *матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.)*; за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т.1. С. 166-168.
27. Гладун О., Попов Г. Науковий погляд на проект Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 92–98. Звіти Вищого антикорупційного суду за 2019 рік. *Дія* : [сайт]. URL: <https://data.gov.ua/dataset/f477c1a7-ed48-4e79-b406-3db454df3164>.

28. Горбулін В.П., Даник Ю.Г. Національна безпека України: фокус пріоритетів в умовах пандемії. *Вісник Національної академії наук України*. 2020. № 5. С. 3-18.
29. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України. Київ: Інтертехнологія, 2009. 272 с.
30. Данильян О.Г., Дзьобань О.П., Калиновський Ю.Ю. Національна безпека України в етно-ментальному та міжнародному вимірах: монографія. Харків: НАУ ім. М.Є.Жуковського, 2004. 276 с.
31. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення): монографія Харків: Константа, 2006. 440 с.
32. Дралюк І.В. Корупція як загроза національним інтересам у внутрішній та зовнішній сферах діяльності об'єктів національної безпеки України. URL: file:///C:/Users/jerde/Downloads/boz_2014_2_12.pdf.
33. Дудоров О.О., Мовчан. Р.О. На варті «попереднього» рубежу протидії корупції: основні проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <https://dspace.lduvs.edu.ua/bitstream/123456789/379/1/5.%20%D0%94%D1%87%D0%B0%D0%BD%20%D0%9D%D0%90%D0%97%D0%9A.pdf>.
34. Жілінчик П. Створення антикорупційного суду в Україні. Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» USAID. URL: https://newjustice.org.ua/wpcontent/uploads/2017/09/NJ_Anticorruption_Court_Report_Zilincik_Apr_2017_UKR.pdf.
35. Звіт керівника апарату Вищого антикорупційного суду Богдана Крикливенка за 2020–2021 роки. Київ : травень, 2021. 26 с. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/documents/reports/chief_staff_18.05.2021.pdf.
36. Зубкова Л.А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 34-44.

37. Інформація про кількість засуджених і виправданих осіб та призначені засудженим покарання за період з 5 верес. 2019 р. по 31 груд. 2020 р. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/data/conviction_punishment/12.2020.pdf.
38. Калмиков Д.О., Сінченко Д.В., Сорока О.О., Хавронюк М.І., Шведова Г.Л. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К. ФОП Москаленко І. М. 2017. 242 с.
39. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. Київ: НІСД, 2013. 101 с.
40. Кіселичник В., Стефанчук М. Новели у законодавстві України про адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 93–100.
41. Кобко Є.В. Система забезпечення національної безпеки України: елементи та характер їх реалізації в сучасних умовах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 112–116.
42. Кондратьєв Я. Ю., Ліпкан В. А. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 20 с.
43. Концепція (основи) національної безпеки України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>.
44. Корнієнко М.В. Курс кримінології: Особлива частина. Київ, 2001. 480 с.
45. Коруля І.В. Державний контроль та нагляд як ефективні засоби діяльності міліції у сфері протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право*; голов. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Гельветика, 2014. № Вип. 25. С. 168-171.

- 46.Косиця О.О. Організаційно-правові підстави створення антикорупційного суду в Україні. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 4. С. 6-10.
- 47.Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
- 48.Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- 49.Крусян Р.А. Реформування системи судоустрою України: досвід, сучасність, тенденції: дис.. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 254 с.
- 50.Кузь І.Я., Стівенсон М.К. Вищий антикорупційний суд України. Інновації для безстороннього правосуддя. СМІ, 2019. 14 с. URL: <https://www.u4.no/publications/ukraines-high-anti-corruption-court-ukranian>.
- 51.Курінний С. Про конституційність Вищого антикорупційного суду – аналіз подання в КСУ. *Transparency International Ukraine* : [сайт]. URL:<https://ti-ukraine.org/news/pro-konstytutsijnist-vyshhogo-antykoruptsijnogo-sudu-analiz-podannya-v-ksu/>.
- 52.Лапкін А.В. Проблеми створення Вищого антикорупційного суду в Україні. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 8 грудня 2017 року)*. Київ, 2017. С. 279-283.
- 53.Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник воєнної розвідки*. 2020. № 60. С. 99–103.
- 54.Ліпкан В.А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т.2, №4. С. 57-60.
- 55.Ліпкан В.А., Ліпкан О.С., Яковенко О.О. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. 256 с.
- 56.Ліпкан В.А., Яковенко О.О. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ: Текст, 2006. 256 с.

- 57.Медведик Л.О. Місце вищих спеціалізованих судів в системі судоустрою України та їх адміністративна юрисдикція. Інтернаука. Серія «Юридичні науки». 2018. № 1. С. 23–29.
- 58.Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): моногр. Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.
- 59.Міжнародний антикорупційний суд. International Anti-Corruption Court.Енциклопедія.URL:https://uk.wikisko.ua/wiki/International_AntiCorruption_Court/.
- 60.Мірошников І.Ю., Павлович Ю.О. Проблеми впровадження Антикорупційного суду в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 58. С. 109-115.
- 61.Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/>.
- 62.Нижник Н.Р., Ситник Г.Р., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб.; за ред. Н.Р. Нижника. Київ: Преса України, 2000. 304 с.
- 63.Никитюк Я.І. Вимоги, що висуваються до суддів ВАКС: спірні питання законодавчого закріплення та напрями вдосконалення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 2. С. 122–126.
- 64.Никитюк Я.І. Причини створення Вищого антикорупційного суду України. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24–25 лип. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 34–37.
- 65.Никитюк Я.І. Структурно-організаційні засади діяльності Вищого антикорупційного суду. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 4. С. 127–130.
- 66.Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ: Преса України, 2000.

- 67.Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/19.pdf.
- 68.Погорецький А., Топорецька З.М. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. №3. С. 215-225.
- 69.Прокопів Б. Специфіка функціонування Вищого антикорупційного суду в Україні: міжнародний досвід та українські реалії. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3. С. 103-107.
- 70.Ростовська К.В. Проблемні питання створення антикорупційних судів в Україні. *Правова позиція*. № 2. 2017. С. 159–164
- 71.Рудик П.А. Особливості конкурсного добору суддів Вищого антикорупційного суду України в аспекті міжнародних та європейських стандартів. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 82-87.
- 72.Селіванов О.А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України (автореферат). Інститут законодавства Верховної Ради України (Київ). 2017, 22 с.
- 73.Семенченко А.І. Механізм антикризового стратегічного управління в сфері національної безпеки. *Реєстрація, зберігання і оброб. даних*. 2008. Т. 10, № 1. С. 125-136.
- 74.Ситник Г.П. Природа феномену «безпека»: онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти. Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: *матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ; Великобританія 7 листопада 2020 р.; за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Великобританія: ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. 148 с. С. 59–63.
- 75.Скулиш Є.Д. Корупція в Україні: основні напрями протидії в сучасних умовах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 16. С. 153-164.

76. Судовий розгляд справ про правопорушення, пов'язані з корупцією: практ. посіб. Кол. авт.; за ред. доктора юрид. наук, проф. О.М. Костенка. Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. 346 с.
77. Сухонос В.В. Поняття і сутність правового статусу прокуратури. Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 51. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. С. 209-213, с. 209.
78. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні. На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінальновиконавче право». Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2020.
79. Фоміна М.А. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій». Часопис Київського університету права. 2013. № 1. С. 67–69.
80. Хайдарова І.О. Адміністративно-правовий статус Вищого антикорупційного суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 220 с.
81. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Київ, 2004. 16 с.
82. Шаблінський І. Фундаментальна загроза національній безпеці. *Політичний менеджмент*. 2006. № 3. С. 124-131.
83. Шаптала Н.К. Конституційний судовий процес: методологія та філософсько-правові засади. Національна академія внутрішніх справ (Київ). 2019, 10 с.

84. Швидкий Я.Ю. Місце протидії корупції в системі забезпечення Національної безпеки. Публічне управління та митне адміністрування, № 3 (22), 2019.
85. Юрчишин Я., Костецький М. Антикорупційний суд – ключ до знищення топ-корупції. *Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі*. 2017. С. 132–137.
86. Corruption perceptions index 2018. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/cpi2018>.
87. Diem G.N. American Foreign Policy I: Sixteen Key Shaping American Foreign Policy. URL: <http://www.amforeignpolicy.bravepages.com/>.
88. Stephenson M.C., Schutte S.A. 2016. Specialised anticorruption courts: A comparative mapping. U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute. № 7. URL: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-a-comparativemapping.pdf>.
89. Wolfers, A. Discord and Collaboration. *Essays on International Politics*. Baltimore. 1962. p.150.